

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ»

Навчально-науковий інститут морського права та менеджменту

Кафедра морського права

УДК: 341.225.5:0.61.1ЄС(079.2)

Гюрова Юлія Петрівна

ПРАВОВІ ОСНОВИ МОРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Дипломна робота магістра

Науковий керівник,

К.ю.н., доцент

Краснікова О.В.

освітньо-професійна програма

«Морське право»,

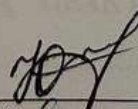
спеціальність 081 «Право»

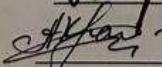
Здобувач

Науковий керівник

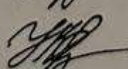
Завідувач кафедри

Нормоконтроль

 Гюрова Ю.П.

 Краснікова О.В.

 Наталя КРЕСТОВСЬКА

 Наталя КРЕСТОВСЬКА

м. Одеса-2024

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	10
1.1 Поняття та сутність морської політики Європейського Союзу	10
1.2 Історичний розвиток морської політики Європейського Союзу	20
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	29
2.1. Первинне та вторинне законодавство Європейського Союзу у сфері морської політики	29
2.2 Міжнародні конвенції та угоди, що впливають на морську політику Європейського Союзу	37
РОЗДІЛ 3. ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА РЕАЛІЗАЦІЇ МОРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	59
3.1. Агентства та інституції Європейського Союзу, відповідальні за морську політику	59
3.2. Взаємодія з міжнародними організаціями у морській політиці Європейського Союзу	71
РОЗДІЛ 4. ПРЕЦЕДЕНТНА ПРАКТИКА СУДУ ЄСЩОДО МОРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄС.....	83
4.1 Практика Суду ЄС у сфері запобігання забрудненню морського середовища	83
4.2 Практика Суду ЄС у сфері охорони рибних ресурсів	86
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

ЄС - Європейський Союз

ІМП - Інтегрована морська політика

CFP - Спільна рибальська політика (Common Fisheries Policy)

EMSA - Європейське агентство з морської безпеки (European Maritime Safety Agency)

EFCA - Європейське агентство контролю за рибальством (European Fisheries Control Agency)

EDA - Європейське оборонне агентство (European Defence Agency)

JRC - Об'єднаний дослідницький центр (Joint Research Centre)

EEA - Європейське агентство з навколишнього середовища (European Environment Agency)

ІМО - Міжнародна морська організація (International Maritime Organization)

ЮНЕП - Програма ООН з навколишнього середовища

ФАО - Продовольча і сільськогосподарська організація ООН

МОП - Міжнародна організація праці

UNCLOS - Конвенція ООН з морського права (United Nations Convention on the Law of the Sea)

MSFD - Рамкова директива про морську стратегію (Marine Strategy Framework Directive)

MARPOL - Міжнародна конвенція щодо запобігання забрудненню з суден (International Convention for the Prevention of Pollution from Ships)

SOLAS - Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі (International Convention for the Safety of Life at Sea)

OSPAR - Конвенція про захист морського середовища Північно-Східної Атлантики (Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic)

HELCOM - Гельсінська комісія (Helsinki Commission)

GFCM - Генеральна рибпромислова комісія для Середземного моря (General Fisheries Commission for the Mediterranean)

CCAMLR - Комісія зі збереження морських живих ресурсів Антарктики (Commission for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources)

ВСТУП

Актуальність дослідження. Морська політика Європейського Союзу (ЄС) є однією з ключових складових інтеграційних процесів в рамках ЄС, яка спрямована на комплексне управління морськими та прибережними ресурсами, забезпечення сталого розвитку морської економіки та захист морського середовища. Вона охоплює широке коло питань - від рибальства та аквакультури до морського транспорту, портової інфраструктури, відновлюваної енергетики, безпеки на морі та охорони навколишнього середовища.

Актуальність дослідження морської політики ЄС обумовлена зростаючою роллю морів та океанів у глобальній економіці та екології. Світовий океан є джерелом природних ресурсів, базою для розвитку різноманітних галузей економічної діяльності, а також відіграє ключову роль у підтриманні екологічної рівноваги планети. Водночас, зміна клімату, забруднення морів, надмірна експлуатація морських екосистем становлять серйозні загрози для майбутнього морів і океанів. У зв'язку з цим, необхідність розробки ефективних механізмів управління морськими ресурсами на основі принципів сталого розвитку стає все більш актуальною.

ЄС, як один з провідних світових акторів у морській сфері, демонструє інноваційні підходи до формування та реалізації морської політики, які можуть слугувати прикладом для інших регіонів світу. Комплексний аналіз морської політики ЄС, її історичного розвитку, правових та інституційних засад дозволить глибше зрозуміти сучасні тенденції у цій сфері та виявити перспективні напрямки вдосконалення національної морської політики України з урахуванням європейського досвіду.

Мета дослідження. Метою роботи є комплексний аналіз морської політики Європейського Союзу, її історичного розвитку, правових та інституційних засад, а також ключових напрямків реалізації.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі основні **завдання:**

1. Дослідити поняття, сутність та основні компоненти морської політики ЄС.

2. Проаналізувати історичний розвиток морської політики Європейського Союзу, виокремивши ключові етапи її формування.

3. Розкрити особливості правового регулювання морської політики ЄС на рівні первинного (установчі договори) та вторинного (директиви, регламенти) законодавства, а також у контексті імплементації міжнародних угод.

4. Охарактеризувати інституційну структуру реалізації морської політики ЄС, визначити роль та функції ключових агентств і установ, зокрема Європейської Комісії, Ради ЄС та Європейського Парламенту.

5. Дослідити особливості взаємодії ЄС з провідними міжнародними організаціями у сфері морської політики, виявити напрями та форми такого співробітництва.

6. Проаналізувати прецедентну практику Суду ЄС щодо захисту морського середовища та охорони рибних ресурсів, визначити її вплив на розвиток морської політики Союзу.

Об'єктом дослідження є інтеграційні процеси в рамках Європейського Союзу у сфері управління морськими ресурсами та захисту морського середовища.

Предметом дослідження виступає морська політика ЄС як комплексний механізм регулювання морської діяльності та забезпечення сталого розвитку морської економіки.

Методологічна основа дослідження. У роботі використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема:

- історико-правовий метод, який дозволив дослідити генезис та еволюцію морської політики ЄС;

- порівняльно-правовий метод, що уможливив зіставлення норм первинного та вторинного права ЄС, а також аналіз національного законодавства держав-членів у сфері морської діяльності;

- формально-юридичний метод, застосований для тлумачення та систематизації правових норм, що регулюють морську політику Союзу;
- системний підхід, який сприяв розгляду морської політики ЄС як цілісної динамічної системи зі складною структурою та взаємозв'язками;
- методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, що забезпечили всебічне вивчення предмета дослідження.

Аналіз джерел та літератури. Нормативну базу дослідження складають установчі договори Європейського Союзу, зокрема Договір про функціонування ЄС та Лісабонський договір, а також вторинне законодавство ЄС у вигляді директив, регламентів і рішень. Важливе місце серед джерел посідають міжнародні конвенції та угоди, ратифіковані ЄС, такі як Конвенція ООН з морського права, Конвенція MARPOL, Конвенція SOLAS та інші.

Теоретичною основою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених у сфері морської політики Європейського Союзу, зокрема роботи таких авторів, як Бойко І.С., Бермас А., М.Е.Г. Breuer, D.D. Twisk, Friess B., Grémaud-Colombier M., Papastavridis E., Moreira F.C., Bravo B.M. та інших. Також були використані аналітичні доповіді та звіти профільних установ ЄС, таких як Європейська Комісія, Європейське агентство з морської безпеки (EMSA), Європейське агентство контролю за рибальством (EFCA) тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у проведенні комплексного аналізу морської політики ЄС з урахуванням останніх тенденцій її розвитку, зокрема оновленої Стратегії морської безпеки 2023 року. У роботі вперше запропоновано авторську класифікацію основних компонентів морської політики ЄС, розроблено рекомендації щодо вдосконалення механізмів відповідальності за порушення екологічних норм у морському середовищі, а також визначено перспективні напрямки розвитку міжнародно-правового регулювання захисту морських екосистем.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання для вдосконалення національної морської політики України з урахуванням досвіду Європейського Союзу. Окремі положення роботи можуть бути інтегровані до навчальних програм з міжнародного морського права, сприяючи кращому розумінню студентами особливостей регулювання морської діяльності на європейському та глобальному рівнях.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дипломної роботи були оприлюднені на міжнародній науковій конференції:

Х Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція молодих науковців та здобувачів вищої освіти «Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики» (28 листопада 2024 року, Одеса) - тези на тему «Взаємодія Європейського Союзу з міжнародними організаціями у формуванні морської політики»;

Обґрунтування структури роботи. Дипломна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У першому розділі "Теоретичні засади морської політики Європейського Союзу" досліджуються поняття, сутність та компоненти морської політики ЄС, а також аналізується історичний розвиток цієї політики від перших ініціатив до формування сучасної комплексної стратегії.

Другий розділ "Правове регулювання морської політики в Європейському Союзі" присвячено аналізу особливостей правового забезпечення морської політики ЄС на різних рівнях - первинному законодавстві (установчі договори), вторинному законодавстві (директиви, регламенти) та міжнародних конвенціях і угодах, імplementованих у правову систему Союзу.

У третьому розділі "Інституційна структура реалізації морської політики Європейського Союзу" охарактеризовано ключові агентства та інституції ЄС, відповідальні за формування та реалізацію морської політики, визначено їх повноваження та механізми взаємодії. Окрема увага приділена

дослідженню особливостей співробітництва ЄС з провідними міжнародними організаціями у морській сфері.

Четвертий розділ "Прецедентна практика Суду ЄС щодо морської політики ЄС" присвячений аналізу впливу судової практики Європейського суду правосуддя на розвиток морської політики Союзу, зокрема у сфері захисту морського середовища та охорони рибних ресурсів.

У висновках наведено узагальнення основних результатів дослідження та окреслено перспективні напрямки вдосконалення морської політики ЄС.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1 Поняття та сутність морської політики Європейського Союзу

Морська політика Європейського Союзу (ЄС) є важливою складовою інтеграційних процесів в рамках ЄС і охоплює широкий спектр питань, що стосуються управління морськими ресурсами, охорони навколишнього середовища, розвитку морської економіки та забезпечення безпеки на морі. З огляду на стратегічне положення Європи в глобальному контексті, морська політика ЄС відіграє ключову роль у формуванні сталого розвитку та інтеграції морських політик країн-членів.

У морській галузі ЄС назріла потреба у кардинальних змінах. Стало очевидним, що традиційний підхід, за якого різні аспекти морської діяльності розглядалися ізольовано. Усвідомлення цього факту спонукало до пошуку нових шляхів формування морської політики. Виникла необхідність у розробці комплексного підходу, який би враховував взаємозв'язки між різними секторами морської діяльності та забезпечував узгоджене прийняття рішень у цій важливій сфері.

Наразі морська політика ЄС є комплексною і багатогранною, що відображає важливість морських і прибережних зон для економічного розвитку, екологічного балансу та безпеки. Таким чином ознаками сучасної морської політики ЄС виступають:

1. інтегративний підхід: морська політика єс є інтегративною, що означає об'єднання різних секторів, таких як рибальство, аквакультура, морський туризм, енергетика та охорона навколишнього середовища;
2. сталий розвиток: політика орієнтована на забезпечення сталого використання морських ресурсів, збереження екосистем і забезпечення екологічної рівноваги;

3. міждисциплінарність: морська політика ЄС включає в себе різні наукові та технічні дисципліни, включаючи океанографію, екологію, економіку і право;

4. єдине управління: політика передбачає єдиний підхід до управління морськими зонами, що включає координацію між державами-членами та іншими міжнародними організаціями¹.

Ключовою ціллю морської політики Європейського Союзу є забезпечення всебічного захисту як громадян, так і економічних інтересів країн-членів від потенційних негативних наслідків, що можуть виникнути внаслідок протиправних та умисних дій, націлених на порушення нормального функціонування морського судноплавства та діяльності портової інфраструктури².

Тому важливо розглянути функції морської політики ЄС:

1. управління і контроль: включає моніторинг і контроль за використанням морських ресурсів, забезпеченням безпеки на морі та дотриманням екологічних норм.

2. економічний розвиток: підтримка і стимулювання економічного зростання через розвиток морських і прибережних секторів, таких як рибальство, аквакультура, туризм і відновлювальна енергетика.

3. охорона навколишнього середовища: захист морських екосистем від забруднення і деградації, забезпечення збереження біорізноманіття і покращення якості води.

4. наукові дослідження і інновації: підтримка наукових досліджень і технологічних інновацій для покращення знань про морське середовище і розробки нових технологій.

¹ M. E. G. Breuer, D. D. Twisk. Integrated maritime policy of the European Union. Official web-site of European Parliament. 2024. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/121/integrated-maritime-policy-of-the-european-union>

² An Integrated Maritime Policy for the European Union: Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. Brussels, 10.10.2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0575>

5. міжнародна співпраця: співпраця з іншими державами і міжнародними організаціями для вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату, забруднення і охорона морських ресурсів³.

Морська політика Європейського Союзу охоплює широкий спектр компонентів, спрямованих на комплексне управління морськими ресурсами та забезпечення безпеки на морі. Пропонуємо далі розглянути їх детальніше.

Стратегія «Синя економіка»⁴ - це довгострокова стратегія, прийнята Європейською Комісією в 2012 році для розкриття потенціалу блакитної економіки та підтримки розвитку сталої морської та приморської економічної діяльності. Вона зосереджена на аквакультурі, прибережному туризмі, морській біотехнології, океанській енергії та видобутку корисних копалин з морського дна.

На нашу думку, доцільно детально проаналізувати основні напрямки цієї стратегії.

Рибальство є традиційним сектором, що відіграє важливу роль у морській економіці ЄС. Стратегія «Синя економіка» підтримує сталий розвиток рибальства через впровадження квот, зони захисту та програм відновлення рибних запасів. Основним інструментом у цьому контексті є Спільна рибальська політика (CFP), яка регулює рибальські практики та забезпечує збереження морських екосистем⁵.

Аквакультура, або вирощування водних організмів, є важливою частиною «Синьої економіки». ЄС заохочує розвиток інноваційних технологій для сталого виробництва морепродуктів, які можуть зменшити

³An Integrated Maritime Policy for the European Union: Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. Brussels, 10.10.2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0575>

⁴Blue Growth: opportunities for marine and maritime sustainable growth. Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. Brussels, 13.9.2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0494:FIN:EN:PDF>

⁵REGULATION (EU) No 1380/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 December 2013 on the Common Fisheries Policy. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1380>

вплив на навколишнє середовище. Це включає використання нових методів для зменшення забруднення та боротьби з хворобами⁶.

Морський туризм є значним джерелом доходу для багатьох прибережних регіонів ЄС. Стратегія «Синя економіка» підтримує розвиток екологічного туризму, що включає в себе еко-туризм і морські активності, які мають мінімальний вплив на довкілля. Це допомагає зберігати природні ресурси і забезпечує економічну вигоду для місцевих громад⁷.

Розвиток морських відновлювальних джерел енергії, таких як вітрові електростанції на морі та хвильові електростанції, є важливим аспектом «Синьої економіки». ЄС ставить перед собою мету значно розширити використання таких джерел енергії в межах свого територіального моря. Це включає створення сприятливих умов для інвестицій, розвитку технологій і зменшення витрат на виробництво енергії⁸.

Програма «Горизонт Європа» є основним фінансовим інструментом для підтримки наукових досліджень та інновацій у сфері морських і прибережних технологій. Вона спрямована на підтримку проєктів, що включають нові технології для сталого використання морських ресурсів.

Європейський фонд морських справ і рибальства (EMFF) також надає фінансову підтримку проєктам, що сприяють сталому розвитку рибальства, аквакультури та морських екосистем. Фонд також підтримує ініціативи в сфері наукових досліджень і технологічних інновацій.

Згодом Європейська Комісія оприлюднила комюніке про роль інновацій для блакитної економіки. Комісія також відіграла провідну роль у деяких фундаментальних ініціативах, що посилюють блакитне зростання Союзу:

⁶ Strategic guidelines for a more sustainable and competitive EU aquaculture for the period 2021 to 2030: Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. Brussels, 12.5.2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0236>

⁷ Blue Growth: opportunities for marine and maritime sustainable growth. Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. Brussels, 13.9.2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0494:FIN:EN:PDF>

⁸Ibid.

- Комюніке про офшорну вітрову енергетику, що стосується дій, необхідних для досягнення цілей Енергетичної політики на 2020 рік і далі⁹;

- Комюніке про блакитну енергію, що встановлює план дій для реалізації потенціалу океанської енергії в європейських морях та океанах до 2020 року і далі¹⁰;

- Стратегічна дорожня карта під назвою "Створення океанської енергії для Європи"¹¹, представлена в 2016 році "Форумом океанської енергії", групою державних та приватних зацікавлених сторін та організацій, включаючи представників промисловості океанської енергії, представників держав-членів та регіонів та фінансисти.

Після представлення Зеленого пакту для Європи¹² в грудні 2019 року Комісія опублікувала комюніке, яке розглядає блакитну економіку як спосіб досягнення певних цілей сталого розвитку. Комісія заохотила держав-членів досягти цілей сталого розвитку шляхом:

- Розробки нових технологій, які можуть допомогти зменшити викиди від риболовних суден;

- Заохочення рибалок до активної участі у зменшенні забруднення моря шляхом збирання морського сміття під час перебування в морі та використання переробних риболовних матеріалів;

- Використання морського просторового планування для захисту та збереження морського біорізноманіття та сприяння відновлюваним джерелам енергії;

⁹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Offshore Wind Energy: Action needed to deliver on the Energy Policy Objectives for 2020 and beyond. Brussels, 13.11.2008. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:52008DC0768>

¹⁰ Action needed to deliver on the potential of ocean energy in European seas and oceans by 2020 and beyond : communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions and impact assessment synopsis. 2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52014DC0008>

¹¹ Ocean Energy Strategic Roadmap: Building Ocean Energy For Europe.. *Ocean Energy Forum*. 2016. URL: https://maritime-forum.ec.europa.eu/document/download/677a10a2-63c9-49d5-a021-3e9a866bc4bc_en?filename=OceanEnergyForum_Roadmap_Online_Version_08Nov2016.pdf

¹² The European Green Deal: On the path to a climate-neutral Europe by 2050. 2019. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en

- Освіти громадськості для покращення океанської грамотності, досліджень, фінансування та робочих місць;
- Сприяння міжнародним угодам для забезпечення зростання блакитної економіки також у країнах, що не входять до ЄС.

Таким чином, стратегія «Синя економіка» ЄС є комплексним підходом до розвитку морських і прибережних секторів економіки. Вона спрямована на забезпечення сталого використання ресурсів, підтримку інновацій і забезпечення економічного зростання. Підтримка інновацій, впровадження нових технологій і міжнародна співпраця є ключовими для подолання викликів і забезпечення майбутнього сталого розвитку морської економіки.

Другим важливим компонентом морської політики ЄС є збір морських даних і морські наукові дослідження.

Всебічні морські дослідження, а також збір та інтеграція морських даних є ключовими для сталого розвитку морської діяльності. Відповідаючи на цю потребу, Європейська Комісія запустила Європейську стратегію морських та приморських досліджень¹³ у 2008 році. Вона пропонує конкретні заходи та механізми для покращення морських та приморських досліджень.

Не менш важливою є політика «Морське просторове планування».Зростаючий вплив людини на океани, разом зі швидко зростаючим попитом та конкуренцією за морський простір для різних цілей, таких як рибальська діяльність, офшорні установки відновлюваної енергії та збереження екосистем, підкреслили нагальну потребу в інтегрованому управлінні океанами.

Тому Парламент і Рада прийняли Директиву 2014/89/ЄС, що встановлює рамки для морського просторового планування. Вона спрямована на сприяння сталому зростанню морських економік та використанню морських ресурсів через краще управління конфліктами та більшу синергію між різними морськими видами діяльності.

¹³ The European Strategy For Marine And Maritime Research. 2008. URL: https://www.cpmr.org/pub/docs/209_en-ppp_strategie_europ_recherche_marine_et_maritime.pdf

Охорона морського середовища є ключовим компонентом морської політики ЄС, що має на меті забезпечити сталий розвиток і збереження морських екосистем. ЄС визнає важливість збереження морських середовищ для економічного і соціального добробуту, а також для біорізноманіття.

Безпечне та надійне морське середовище також є важливим для розвитку морської економічної діяльності. Інтегрований морський нагляд має на меті забезпечити спільні способи обміну інформацією та даними між органами влади, залученими до різних аспектів нагляду, наприклад, прикордонного контролю, морського забруднення та морського середовища, контролю за рибальством, загального правозастосування та оборони.

Для кращого задоволення конкретних економічних, соціальних та екологічних характеристик своїх морських вод, Комісія представила стратегії для морських басейнів для всіх морів та океанів Союзу. Стратегія морського басейну - це адаптований до регіону підхід, заснований на співпраці між країнами в межах одного морського басейну для вирішення спільних викликів та можливостей щодо розвитку морської економіки та захисту морського середовища.

Стратегія ЄС для Балтійського морського басейну реалізується в рамках загальної Стратегії для регіону Балтійського моря, яка стала першою макрорегіональною стратегією в історії Європи. Важливою віхою став травень 2014 року, коли Європейська Комісія затвердила "Порядок денний сталого Блакитного зростання для регіону Балтійського моря"¹⁴ - документ, що визначив ключові напрямки розвитку регіону.

Особливе значення має рішення, прийняте на Міністерській зустрічі HELCOM у 2010 році. Згідно з ним, для країн-членів ЄС, які також є договірними сторонами HELCOM, була встановлена координаційна роль цієї організації у впровадженні Рамкової директиви про морську стратегію (MSFD) в регіоні Балтійського моря. Варто детальніше розглянути, що таке

¹⁴ A Sustainable Blue Growth Agenda for the Baltic Sea region, European Commission, 2014. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gvxp/vjw3xw36wd>

HELCOM. Це Комісія із захисту морського середовища Балтійського моря, створена відповідно до Конвенції про захист морського середовища району Балтійського моря, яка також відома як Гельсінська конвенція. Ця організація відіграє ключову роль у координації природоохоронних зусиль країн Балтійського регіону¹⁵.

У 2007 році HELCOM прийняла План дій для Балтійського моря (BSAP) - комплексну програму, спрямовану на відновлення належного екологічного стану морського середовища Балтики до 2021 року. У 2021 оновлений План дій для Балтійського моря¹⁶ (BSAP) розділено на чотири ключові сегменти, кожен з яких має свої конкретні цілі (Рис. 1.1):

1. Біорізноманіття - спрямоване на досягнення мети "здорової та стійкої екосистеми Балтійського моря"
2. Евтрофікація - має на меті досягнення "Балтійського моря, вільного від впливу евтрофікації"
3. Небезпечні речовини та сміття - працює над досягненням "Балтійського моря, вільного від впливу небезпечних речовин та сміття"
4. Морська діяльність - прагне забезпечити "Екологічно сталу діяльність на морі"

Ці чотири напрямки формують комплексний підхід до захисту та відновлення екосистеми Балтійського моря, забезпечуючи баланс між екологічними потребами та людською діяльністю.

Така комплексна стратегія демонструє системний підхід ЄС до захисту та сталого розвитку Балтійського морського регіону, поєднуючи екологічні, економічні та соціальні аспекти розвитку. Координація дій між різними країнами та організаціями є ключовим фактором успішної реалізації поставлених цілей та забезпечення здорового майбутнього Балтійського моря.

¹⁵Moreira, F. C., & Bravo, B. M. EU Integrated Maritime Policy and multilevel governance. *Juridical Tribune*, 9(3), 2019.P. 535-548. , URL: <https://ssrn.com/abstract=4132643> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4132643>

¹⁶Baltic Sea Action Plan: Baltic Marine Environment Protection Commission. 2021. URL: <https://helcom.fi/wp-content/uploads/2021/10/Baltic-Sea-Action-Plan-2021-update.pdf>

Варто зазначити, що кожен морський басейн має свої особливості. Для кожного з них характерні специфічні умови, можливості та виклики, які потребують індивідуального підходу. Європейська Комісія визнає цю особливість та вживає відповідних заходів:

- розроблено три стратегії для морських басейнів: Атлантичного океану, Західного Середземномор'я та Чорного моря
- активна участь у двох макрорегіональних стратегіях з потужною морською складовою - для Балтійського моря та Адріатично-Іонійського регіону
- підтримка найвіддаленіших регіонів у розробці власних стратегій розвитку синьої економіки¹⁷.

Не слід оминати такий компонент морської політики ЄС як безпека на морі, яка є її важливою складовою. ЄС активно працює над забезпеченням безпеки морських шляхів, боротьбою з піратством і тероризмом, а також запобіганням незаконному риболовству. Європейське агентство з безпеки на морі (EMSA) відіграє ключову роль у реалізації цих заходів¹⁸.

Морська політика ЄС передбачає комплексний підхід до безпеки і оборони у морській сфері, спрямований на забезпечення стабільності та захист інтересів ЄС. Ключовим аспектом цієї політики є гарантування безпеки морських шляхів, що досягається шляхом застосування передових систем моніторингу, таких як AIS та VTMS, а також проведення регулярних морських патрулів. Ці заходи сприяють ефективному управлінню морським трафіком та швидкому реагуванню на потенційні загрози чи надзвичайні ситуації¹⁹.

¹⁷EU sea basins: European Commission Official Website. URL: https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/ocean/sea-basins/eu-sea-basins_en

¹⁸ Hermida-Castro, M.J., Hermida-Castro, D., Orosa, J.A., Arias-Bargados, M.A. European maritime safety agency: current activities and pending tasks. № 10, 2013. P. 51-54.

¹⁹ Jan-Stefan Fritz, John Hanus. The European Integrated Maritime Policy: The next five years. *Marine Policy*. Volume 53, 2015. Pages 1-4.

ЄС приділяє особливу увагу боротьбі з піратством і тероризмом на морі, розглядаючи ці явища як серйозні виклики міжнародній безпеці та торгівлі. Для протидії цим загрозам проводяться спеціальні військові та цивільні операції, зокрема операція Atalanta²⁰ в районі Африканського Рогу. Важливу роль у цьому контексті відіграє тісна співпраця між країнами-членами ЄС та міжнародними партнерами у сфері обміну розвідувальною інформацією.

Запобігання незаконному риболовству є ще одним пріоритетним напрямком морської політики ЄС, спрямованим на збереження морських екосистем та забезпечення сталого рибальства. Для досягнення цієї мети застосовуються різноманітні інструменти контролю, включаючи супутниковий моніторинг та перевірку дотримання встановлених квот. ЄС також активно співпрацює з міжнародними організаціями для боротьби з незаконним, нерегульованим і непідзвітним рибальством.

Центральну роль у реалізації морської політики ЄС відіграє EMSA. Це агентство надає технічну підтримку та консультації державам-членам, координує міжнародні операції з управління кризами та здійснює збір і аналіз даних про морське середовище. Діяльність EMSA спрямована на підвищення ефективності заходів безпеки та охорони морського середовища, а також на забезпечення швидкого реагування у випадках морських аварій чи забруднень.

Таким чином, безпека і оборона в морській політиці ЄС є важливими складовими, які сприяють захисту морських шляхів, боротьбі з піратством і тероризмом, а також запобіганню незаконному риболовству. Європейське агентство з безпеки на морі відіграє центральну роль у реалізації цих заходів, надаючи технічну і консультативну підтримку, координуючи міжнародні операції і забезпечуючи моніторинг морського середовища.

²⁰ EU naval operation against piracy: European Union. European Security and Defence Policy. URL: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede030909factsheetatalanta/sede030909factsheetatalanta_en.pdf

Можемо підсумувати, що морська політика ЄС є багатокомпонентною системою, яка охоплює широке коло аспектів, пов'язаних з управлінням морськими та прибережними ресурсами. Серед основних компонентів морської політики ЄС можна виокремити інтегроване управління морськими просторами, розвиток синьої економіки, захист морського середовища, забезпечення безпеки на морі та підтримку наукових досліджень. Ці елементи разом створюють цілісну систему, спрямовану на ефективне та гармонійне використання морських ресурсів у довгостроковій перспективі, сприяючи процвітанню як прибережних регіонів, так і всього ЄС.

1.2 Історичний розвиток морської політики Європейського Союзу

Морська політика є однією з ключових складових загальної політики ЄС, що спрямована на регулювання і управління морськими та прибережними ресурсами. Вона є результатом тривалого історичного розвитку, від перших спроб координації морських інтересів між державами-членами до сучасних комплексних стратегій, що охоплюють різноманітні аспекти економічного, екологічного та безпекового управління.

Історія морської політики ЄС розпочинається з 1950-х років, коли країни Західної Європи почали шукати шляхи для економічної інтеграції після Другої світової війни. Першим значним кроком стало створення Європейського Співтовариства вугілля і сталі (ECSC) у 1951 році, що заклало основи для подальшої економічної інтеграції.

У 1970-х роках, коли країни-члени Європейських Співтовариств (попередник ЄС) почали інтегрувати свої риболовецькі інтереси, була створена Спільна рибальська політика²¹ (CFP). CFP була першою спробою встановлення єдиного підходу до управління рибними ресурсами, яка включала квоти, обмеження і правила для збереження риболовних запасів.

²¹Regulation (EU) No 1380/2013 Of The European Parliament And Of The Council of 11 December 2013 on the Common Fisheries Policy. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1380>

Інтегрована морська політика ЄС²²(ІМР) є важливим етапом у розвитку морської політики ЄС, що почав активно розвиватися з початку 2000-х років. Ця політика була спрямована на координацію різних аспектів морської діяльності для забезпечення сталого розвитку морських і прибережних ресурсів. У 2007 році була прийнята Декларація про інтегровану морську політику, яка визначила основні принципи ІМР і стала основою для подальшого розвитку морської політики ЄС.

Відповідно до Декларації 2007 ²³ року основними принципами інтегрованої морської політики були:

1. Інтеграція економічних і екологічних цілей. Це означає, що економічна діяльність в морських і прибережних зонах повинна бути збалансована з потребою охорони навколишнього середовища. ІМР прагне забезпечити, щоб економічний розвиток не завдавав шкоди морським екосистемам і їхньому біорізноманіттю. Наприклад, підходи до управління рибальством мають бути інтегровані з зусиллями щодо збереження морських видів і їхніх середовищ існування.

2. Координація між різними секторами, такими як рибальство, аквакультура, морський транспорт, туризм і енергетика. Це досягається через створення загальної політичної і регуляторної рамки, яка забезпечує спільні цілі і принципи для всіх цих секторів. ІМР включає в себе механізми для усунення суперечностей і забезпечення спільного підходу до управління морськими ресурсами і територіями.

3. Залучення всіх зацікавлених сторін, включаючи держави-члени, місцеві органи влади, бізнес і громадські організації. Це забезпечує, що політика відображає різноманітні інтереси і потреби, а також сприяє кращому

²²An Integrated Maritime Policy for the European Union: Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. Brussels, 10.10.2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0575>

²³An Integrated Maritime Policy for the European Union: Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. Brussels, 10.10.2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0575>

виконанню та адаптації політичних рішень на місцевому рівні. Залучення зацікавлених сторін також сприяє покращенню прозорості і легітимності політичних процесів.

Декларація про інтегровану морську політику, прийнята в 2007 році, стала важливим документом, що визначає основні принципи ІМР. Вона заклала основи для розробки і впровадження інтегрованого підходу до управління морськими ресурсами і територіями, а також для забезпечення сталого розвитку морських і прибережних зон. Декларація підкреслює необхідність інтеграції різних політик і стратегій, що впливають на морське середовище.

Після прийняття Декларації про інтегровану морську політику, Європейська Комісія продовжила розробку і впровадження конкретних стратегій і програм для підтримки ІМР. Наприклад, у 2008 році була прийнята «Синя книга» щодо інтегрованої морської політики, яка деталізує конкретні кроки і заходи для реалізації політики. Ці стратегії включають в себе розвиток морських планів просторового використання, інтегроване управління морськими басейнами і поліпшення координації між різними політиками і секторів.

У 2012 році Європейська Комісія прийняла стратегію «Синя економіка»²⁴ (BlueGrowthStrategy), яка ставить перед собою амбітні завдання щодо підтримки сталого розвитку морських і прибережних секторів економіки. Ця стратегія стала важливим кроком у напрямку до більш інтегрованого підходу до управління морськими ресурсами, що охоплює інновації, морський туризм, аквакультуру та розвиток відновлювальних джерел енергії. Стратегія спрямована на те, щоб забезпечити стійке економічне зростання, яке відповідає сучасним екологічним викликам і вимогам.

²⁴Blue Growth: opportunities for marine and maritime sustainable growth. Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. Brussels, 13.9.2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0494:FIN:EN:PDF>

Сучасна морська політика ЄС має значний фокус на охороні морського середовища. Важливим етапом у цій сфері стало прийняття в 2008 році Директиви про морське середовище ²⁵ (MarineStrategyFrameworkDirective, MSFD). Ця директива є основним інструментом ЄС для забезпечення сталого управління морськими екосистемами. Її метою є досягнення доброго екологічного стану (GoodEnvironmentalStatus, GES) морських вод до 2020 року.

MSFD передбачає реалізацію конкретних заходів для покращення якості води, зниження забруднення, збереження біорізноманіття, а також контроль за рівнем забруднення відходами. Директива зобов'язує країни-члени ЄС розробляти та впроваджувати національні стратегії, які включають оцінку екологічного стану, встановлення екологічних цілей, а також заходи для їх досягнення (рис. 1).

²⁵Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0056>

Рис. 1 "Good Environmental Status Achivement Plan"

Джерело: With the objective to achieve and maintain Good Environmental Status (GES) of European seas and oceans by 2020, the Marine Strategy Framework Directive (MSFD) was adopted in 2008: The Fisheries Secratariat. URL: <https://www.fishsec.org/management-strategies/good-environmental-status/>

Серед основних досягнень цієї політики можна виділити зменшення рівня забруднення від морського транспорту, контроль за викидами шкідливих речовин та підвищення ефективності управління відходами. Також були розроблені заходи для збереження біорізноманіття, включаючи захист

важливих морських середовищ існування та регулювання рибальства з метою запобігання надмірному вилову риби²⁶.

Європейський Союз приділяє значну увагу розвитку морської інфраструктури та підтримці наукових досліджень, спрямованих на розширення знань про морське середовище та розвиток нових технологій. Важливим інструментом у цій сфері є програма «Горизонт Європа» (HorizonEurope), яка стартувала у 2021 році і є продовженням попередньої програми «Горизонт 2020». Ця ініціатива є найбільшою рамковою програмою ЄС для досліджень та інновацій, і її бюджет становить понад 95 мільярдів євро на період 2021-2027 років.

У контексті морської політики, «Горизонт Європа» зосереджується на фінансуванні проектів, що спрямовані на вивчення морських і прибережних екосистем, розвиток нових технологій для сталого використання морських ресурсів, а також інновацій в області відновлювальних джерел енергії, зокрема морських вітрових і хвильових електростанцій. Програма підтримує міждисциплінарні дослідження, які охоплюють широкий спектр питань, від кліматичних змін і впливу людської діяльності на морські екосистеми до розробки нових методів управління морськими ресурсами.

Одним із важливих напрямків є розробка і впровадження технологій для моніторингу та захисту морського середовища. Це включає розвиток дистанційного зондування, автоматизованих систем для моніторингу якості води, дослідження впливу змін клімату на морські екосистеми та розробку адаптаційних стратегій. Завдяки цим дослідженням, ЄС прагне забезпечити довгострокову стійкість морського середовища і його ресурсів, що є критично важливим для економічного зростання та благополуччя прибережних регіонів.

²⁶ Long, Ronan. The Marine Strategy Framework Directive: A New European Approach to the Regulation of the Marine Environment, Marine Natural Resources and Marine Ecological Services. *Journal of Energy and Natural Resources Law Journal of Energy and Natural Resources Law*. Vol. 29. 2011. P. 1-44.

Крім того, «Горизонт Європа» сприяє розвитку інноваційних підходів до управління морськими ресурсами. Це включає підтримку проєктів, що досліджують можливості збільшення ефективності рибальства та аквакультури, зниження негативного впливу на морські екосистеми, а також впровадження нових технологій у судноплавстві для зниження викидів парникових газів та підвищення енергоефективності.

У березні 2023 року Європейський Союз презентував оновлену Стратегію морської безпеки, яка стала значним кроком вперед порівняно з першою версією 2014 року. Цей документ органічно інтегрував положення Стратегічного компаса 2022 року, який було розроблено у контексті російської агресії проти України, та Стратегії співробітництва в Індо-Тихоокеанському регіоні 2021 року. Нова стратегія відображає прагнення ЄС посилити свою роль у забезпеченні регіональної безпеки та продемонструвати готовність до більш активної участі у вирішенні глобальних викликів.

Порівнюючи ситуацію десятирічної давнини з сучасними реаліями, можна відзначити суттєві зміни у характері морського середовища. Якщо раніше основна увага приділялася протидії недержавним загрозам, таким як піратство і тероризм, то сьогодні світ зіткнувся з періодом загостреної міждержавної конкуренції.

Нова стратегія ЄС враховує цю трансформацію, пропонуючи більш комплексний підхід до морської безпеки та оборони, включаючи посилення компонентів жорсткої сили – сфери, в якій ЄС традиційно мав обмежений вплив.

Практичним втіленням нової стратегії стала активізація діяльності ЄС у ключових морських регіонах. Особливу увагу було приділено Гвінейській затоці, яку визначено як морський район інтересу (МАІ). Тут було успішно реалізовано концепцію скоординованої морської присутності ЄС (CMP), що сприяло значному зниженню піратської активності.

Європейський Союз також розширив свою присутність у північно-західній частині Індійського океану, де діють такі ініціативи як EU NAVFOR (операція "Аталанта") з протидії піратству та європейська місія з морського моніторингу в Ормузькій протоці (EMASOM)²⁷. Важливим напрямком залишається забезпечення безпеки у Середземному морі, де проводиться операція "Ірині", спрямована на контроль за дотриманням ембарго ООН на постачання зброї до Лівії під час Другої громадянської війни в цій країні.

Можемо підсумувати, що морська політика Європейського Союзу пройшла тривалий шлях розвитку, трансформуючись з окремих галузевих ініціатив у комплексну та всеохоплюючу стратегію. Вона включає різноманітні компоненти, такі як інтегроване управління морськими просторами, розвиток синьої економіки, захист морського середовища, забезпечення безпеки на морі та підтримку наукових досліджень.

Історія морської політики ЄС бере свій початок у 1970-х роках зі створення Спільної рибальської політики. Проте ключовим етапом стало прийняття у 2007 році Декларації про інтегровану морську політику, яка визначила основні принципи координації різних аспектів морської діяльності для забезпечення сталого розвитку.

Сучасна морська політика ЄС характеризується амбітними цілями та конкретними механізмами їх досягнення. Стратегія "Синя економіка" спрямована на підтримку сталого розвитку морських і прибережних секторів економіки. Директива про морське середовище встановлює рамки для досягнення доброго екологічного стану морських вод. Програма "Горизонт Європа" фінансує інноваційні дослідження та технології в морській сфері.

У 2023 році ЄС представив оновлену Стратегію морської безпеки, яка відображає зміни у глобальному безпековому середовищі та демонструє готовність Союзу до більш активної ролі у забезпеченні регіональної та міжнародної безпеки.

²⁷ Papastavridis, Efthymios. EuNavfor Operation Atalanta Off Somalia: The EU in Uncharted Legal Waters?. *International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 64. 2015. P. 533-568.

Можемо підсумувати, що морська політика ЄС пройшла тривалий шлях розвитку від окремих галузевих ініціатив до комплексної та всеохоплюючої стратегії. Ключові етапи включають створення Спільної рибальської політики у 1970-х, прийняття Декларації про інтегровану морську політику у 2007, та представлення оновленої Стратегії морської безпеки у 2023.

Сучасна морська політика ЄС характеризується амбітними цілями та конкретними механізмами їх досягнення. Вона охоплює різноманітні компоненти, такі як інтегроване управління морськими просторами, розвиток синьої економіки, захист морського середовища, забезпечення безпеки на морі та підтримку наукових досліджень.

Стратегія "Синя економіка" спрямована на підтримку сталого розвитку морських і прибережних секторів економіки. Директива про морське середовище встановлює рамки для досягнення доброго екологічного стану морських вод. Програма "Горизонт Європа" фінансує інноваційні дослідження та технології в морській сфері.

Оновлена Стратегія морської безпеки 2023 відображає зміни у глобальному безпековому середовищі та демонструє готовність ЄС до більш активної ролі у забезпеченні регіональної та міжнародної безпеки. Вона пропонує комплексний підхід до морської безпеки та оборони, включаючи посилення компонентів жорсткої сили.

Таким чином, морська політика ЄС є динамічною та багатогранною, спрямованою на ефективне та гармонійне використання морських ресурсів, сприяння процвітанню прибережних регіонів та посилення ролі ЄС як глобального актора у морській сфері.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

2.1. Первинне та вторинне законодавство Європейського Союзу у сфері морської політики

Первинне законодавство ЄС у сфері морської політики формує комплексну нормативно-правову базу, що визначає стратегічні напрямки регулювання морської діяльності та міжнародних відносин.

Установчі договори ЄС - Договір про функціонування Європейського Союзу та Договір про Європейський Союз - містять ключові положення щодо морської політики, визначаючи її як пріоритетний напрямок європейської інтеграції. Зокрема, вони передбачають механізми координації морської діяльності держав-членів, охорони морського середовища, регулювання рибальства та забезпечення сталого використання морських ресурсів²⁸.

Договори передбачають механізми, які дозволяють державам-членам координувати свої зусилля у морській діяльності. Це включає спільну політику в таких сферах, як рибальство, охорона навколишнього середовища, розвиток морських технологій та безпека морського транспорту. Зокрема, стаття 39 ДФЄС зосереджується на спільній рибальській політиці, яка має на меті забезпечення сталого використання рибних запасів, підтримуючи баланс між економічними, екологічними та соціальними аспектами²⁹.

Важливим елементом первинного законодавства є положення про спільну рибальську політику, закріплені в установчих договорах, які надають ЄС виключні повноваження щодо збереження морських біологічних ресурсів. Це дозволяє формувати єдину полі.

²⁸ Treaty on the Functioning of the European Union: Consolidated edition. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT>

²⁹ Ibid., Art. 39.

Принципового значення набуває стаття 191 Договору про функціонування ЄС, яка встановлює основні екологічні принципи морської політики: запобігання екологічним ризикам, принцип превентивних дій, відшкодування екологічної шкоди та забезпечення високого рівня захисту навколишнього середовища. Ці положення створюють правове підґрунтя для формування уніфікованої екологічної стратегії ЄС у морській сфері³⁰.

Важливим елементом первинного законодавства є положення про спільну рибальську політику, закріплені в установчих договорах, які надають ЄС виключні повноваження щодо збереження морських біологічних ресурсів. Це дозволяє формувати єдину політику управління рибальством, встановлювати квоти та регулювати промислову діяльність у морському середовищі.

Згідно зі статтею 39ДФЄС, ЄС має право встановлювати спільну рибальську політику, що включає в себе регулювання риболовства, управління рибними запасами та контроль за діяльністю риболовецьких флотів. Це забезпечує можливість формування єдиної політики управління рибальством, яка є критично важливою для охорони та відновлення рибних запасів. Використання спільних ресурсів вимагає координації дій між державами-членами, щоб уникнути надмірного вилову та забезпечити рівномірний доступ до рибних запасів³¹.

Лісабонський договір, підписаний у 2007 році, став важливим етапом у розвитку інтегрованої морської політики ЄС. Цей договір закріпив правові засади, що регулюють відносини, пов'язані з морським середовищем, з огляду на його складність і взаємозв'язок економічних, екологічних та соціальних аспектів. Інтегрована морська політика ЄС, відповідно до положень Лісабонського договору, спрямована на забезпечення сталого розвитку

³⁰Treaty on the Functioning of the European Union. Art. 191

³¹Ibid. Art. 39

морських ресурсів, покращення морської безпеки та збереження екологічного балансу³².

Договір визнає, що морське середовище не може бути розглянуто ізольовано, оскільки воно є частиною ширшої екосистеми. Взаємозв'язки між різними аспектами, такими як рибальство, морський транспорт, охорона морських екосистем та розвиток прибережних територій, вимагають комплексного підходу до їхнього управління. Лісабонський договір надає ЄС можливість інтегрувати різні політики, зокрема в галузі екології, транспорту, енергетики та рибальства, щоб забезпечити збалансоване використання морських ресурсів³³.

Окрім цього, Лісабонський договір закріплює принципи солідарності та спільної відповідальності між державами-членами. Це дозволяє країнам-учасникам більш ефективно реагувати на спільні виклики, такі як зміни клімату, забруднення морського середовища та втрати біорізноманіття. Договір також підкреслює важливість наукових досліджень та інновацій у сфері морських технологій, що є ключовими для розробки нових стратегій управління морськими ресурсами³⁴.

Первинне законодавство Європейського Союзу визначає не лише основні принципи та напрямки морської політики, але й інституційні механізми, які забезпечують її реалізацію. Основними інституціями, відповідальними за морську діяльність у рамках ЄС, є Європейська Комісія, Рада Європейського Союзу та Європейський Парламент. Кожна з цих інституцій має свої унікальні повноваження та обов'язки, що сприяє ефективній координації дій на різних рівнях.

Первинне законодавство ЄС закладає правові передумови для міжінституційної координації у сфері морської діяльності. Ця координація є критично важливою для прийняття колективних рішень, які враховують

³²Treaty of Lisbon, Amending The Treaty of European Union and The Treaty of Establishing The European Community. 2007. URL: https://publications.europa.eu/resource/ellar/688a7a98-3110-4ffe-a6b3-8972d8445325.0007.01/DOC_19

³³Treaty of Lisbon, 2007.

³⁴Ibid.

різноманітні аспекти морського середовища, включаючи екологічні, економічні та соціальні чинники. Партнерство між Європейською Комісією, Радою та Парламентом сприяє інтегрованому підходу до морської політики, що є необхідним для досягнення цілей сталого розвитку та охорони морських екосистем в Європейському Союзі.

Особливу увагу приділено правовому регулюванню морської безпеки, протидії забрудненню морського середовища та захисту біорізноманіття. Установчі договори формують правову основу для розвитку комплексної морської політики, яка інтегрує економічні, екологічні та соціальні аспекти морської діяльності.

Європейська Комісія відіграє ключову роль у розробці і реалізації політики, пов'язаної з морською діяльністю. Вона має повноваження ініціювати законодавчі пропозиції, які регулюють питання охорони морського середовища, управління рибальством та сталого використання морських ресурсів. Комісія також відповідальна за проведення оцінок впливу пропонованих політик, забезпечуючи, щоб усі нові заходи відповідали принципам екологічної сталості та ефективності. Згідно зі статтею 290 Договору про функціонування ЄС, Комісія має право приймати делеговані акти, що дозволяє їй оперативно реагувати на зміни у морському середовищі та нові виклики.

Рада Європейського Союзу, в якій представлені міністри з держав-членів, має повноваження ухвалювати законодавство в рамках спільної рибальської політики та інших аспектів морської політики. Рада бере участь у прийнятті рішень щодо загального підходу до морських ресурсів, що включає затвердження бюджетів та ресурсів, необхідних для реалізації морських програм і проєктів. Рішення ухвалюються зазвичай на основі кваліфікованої більшості, що забезпечує баланс між інтересами різних держав-членів.

Європейський Парламент також має значну роль у формуванні морської політики через свій вплив на законодавчі процеси. Він має право брати участь у розробці законодавчих актів, пов'язаних з морською політикою, і може

вносити поправки до пропозицій, наданих Комісією. Парламент забезпечує представництво громадян ЄС і може проводити слухання, які висвітлюють важливість сталого управління морськими ресурсами. Його роль у формуванні законодавства забезпечує, що морська політика відповідає інтересам населення Європи.

Таким чином, первинне законодавство ЄС закладає правові передумови для міжінституційної координації у сфері морської діяльності. Ця координація є критично важливою для прийняття колективних рішень, які враховують різноманітні аспекти морського середовища, включаючи екологічні, економічні та соціальні чинники. Партнерство між Європейською Комісією, Радою та Парламентом сприяє інтегрованому підходу до морської політики, що є необхідним для досягнення цілей сталого розвитку та охорони морських екосистем в Європейському Союзі.

Ця структура співпраці не лише підвищує ефективність реалізації морської політики, але й дозволяє швидко реагувати на нові виклики, з якими стикається морське середовище, забезпечуючи при цьому баланс між економічними інтересами та екологічною стійкістю.

Трансформація первинного законодавства ЄС у сфері морської політики відображає еволюцію європейської інтеграції, демонструючи перехід від вузькогалузевого підходу до комплексної, міждисциплінарної стратегії управління морськими просторами. Первинне законодавство створює гнучку правову базу, здатну адаптуватися до сучасних глобальних викликів та забезпечувати сталий розвиток морської діяльності Європейського Союзу.

Вторинне законодавство Європейського Союзу у сфері морської політики представляє розгалужену систему нормативно-правових актів, що деталізують та імплементують принципи, закладені в первинному законодавстві. Ключовими інструментами регулювання є директиви, регламенти та рішення, які формують комплексну правову базу для реалізації морської політики ЄС.

Регламент (ЄС) № 1406/2002 про заснування Європейської агенції з морської безпеки (EMSA) створює інституційну основу для підтримки зусиль держав-членів щодо покращення морської безпеки та запобігання забрудненню. EMSA надає технічну та наукову підтримку країнам-членам та Європейській Комісії у розробці й впровадженні морських стандартів, координує роботу системи SafeSeaNet для обміну даними між державами ЄС, здійснює моніторинг і контроль забруднення морських вод, надає доступ до спеціалізованих суден та обладнання для ліквідації нафтових плям. Агентство також займається навчанням персоналу держав-членів для підвищення їхньої кваліфікації у питаннях безпеки морських операцій та охорони довкілля ³⁵.

Основоположним документом вторинного законодавства є Рамкова директива про морську стратегію (2008/56/ЄС), яка встановлює екологічні стандарти для захисту та збереження морських екосистем з метою досягнення "доброго екологічного стану" морських вод. Вона запроваджує екосистемний підхід до управління морським середовищем, що передбачає врахування взаємозв'язків між елементами екосистеми та їх вплив на довкілля. Директива зобов'язує країни-члени розробити національні морські стратегії, що включають оцінку екологічних умов, встановлення цілей, плани дій для управління морським середовищем та механізми моніторингу. Вона також підкреслює важливість співпраці між державами-членами для ефективного управління спільними ресурсами та інтеграції з іншими політиками ЄС (рибальство, транспорт, регіональний розвиток) ³⁶.

Регламент про інтегровану морську політику (1255/2011) визначає фінансові та організаційні механізми підтримки інтегрованої морської політики ЄС. Він спрямований на посилення співпраці між різними морськими галузями та створення ефективної основи для синергетичної

³⁵Regulation (EC) No 1406/2002 of the European Parliament and of the Council of 27 June 2002 establishing a European Maritime Safety Agency. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002R1406>

³⁶Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0056>

взаємодії між секторальними політиками. Фінансування, передбачене регламентом, підтримує проекти, що сприяють кращому розумінню морського середовища, підвищенню безпеки на морі, розвитку морської інфраструктури та сталого використання морських ресурсів ³⁷.

Директива про безпеку морських операцій (2013/30/EU) встановлює високі стандарти безпеки для нафтогазової діяльності на морських водах ЄС з метою мінімізації ризиків аварій та захисту морських екосистем від забруднення. Вона передбачає вимоги до операторів та власників морських платформ щодо забезпечення високого рівня безпеки (підготовка персоналу, технічний огляд установок, оцінка ризиків, плани на випадок аварій). Директива зобов'язує компанії враховувати екосистемний підхід та розробляти аварійні плани. Вона також вимагає створення системи моніторингу та звітності щодо безпеки морських операцій ³⁸.

Регламент про спільну рибальську політику (1380/2013) встановлює правила управління рибними ресурсами в ЄС та регулює діяльність риболовного флоту. Він визначає механізми для збереження морських біологічних ресурсів, впроваджує квоти на вилов риби та містить положення про уникнення риболовних відходів і обмеження промислу в екологічно вразливих районах. Регламент також враховує соціальні аспекти, зокрема забезпечення гідних умов праці для рибалок і захист місцевих рибальських громад, та сприяє розвитку аквакультури як екологічно сталого джерела рибних продуктів ³⁹.

³⁷Regulation (EU) No 1255/2011 of the European Parliament and of the Council of 30 November 2011 establishing a Programme to support the further development of an Integrated Maritime Policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:321:0001:0010:EN:PDF>

³⁸Directive 2013/30/EU of the European Parliament and of the Council of 12 June 2013 on safety of offshore oil and gas operations and amending Directive 2004/35/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:178:0066:0106:en:PDF>

³⁹Regulation (EU) No 1380/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 on the Common Fisheries Policy, amending Council Regulations (EC) No 1954/2003 and (EC) No 1224/2009 and repealing Council Regulations (EC) No 2371/2002 and (EC) No 639/2004 and Council Decision 2004/585/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1380>

Директива про морське просторове планування (2014/89/EU) спрямована на розвиток єдиних підходів до використання морських просторів державами-членами ЄС. Вона запроваджує механізми для ефективного та раціонального використання морських ресурсів, забезпечення сталого розвитку морської економіки та збереження морських екосистем. Директива зобов'язує держави-члени розробляти національні плани морського просторового планування, які узгоджують інтереси різних секторів (рибальство, енергетика, транспорт, охорона біорізноманіття тощо) та встановлює обов'язок створити інтегровану структуру планування морських територій. Вона передбачає використання екосистемного підходу та стимулює обмін інформацією між країнами для гармонізації підходів до просторового планування ⁴⁰.

Директива (ЄС) 2019/883 про портове приймальне обладнання для здавання відходів із суден забезпечує, щоб усі судна, які заходять у порти ЄС, мали можливість здавати відходи без затримок та перешкод. Вона вимагає, щоб порти були обладнані відповідними приймальними пунктами та мали прозорі тарифи, що покривають витрати на утилізацію відходів. Директива встановлює систему зборів, яка є обов'язковою для всіх суден, незалежно від факту здавання відходів, що створює стимул для регулярної здачі відходів і запобігає скидам у море. Країни-члени повинні проводити регулярні інспекції та оцінки, щоб гарантувати дотримання портами вимог щодо обладнання, процедур і тарифів ⁴¹.

Вторинне законодавство також включає низку специфічних регламентів щодо морського транспорту, портової інфраструктури, морської безпеки та охорони навколишнього середовища.

⁴⁰ Directive 2014/89/EU of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 establishing a framework for maritime spatial planning. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0089>

⁴¹ Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/883 від 17 квітня 2019 року про портове приймальне обладнання для здавання відходів із суден, про внесення змін до Директиви 2010/65/ЄС та про скасування Директиви 2000/59/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_015-19#Text

Нормативна база постійно оновлюється та адаптується до нових викликів, включаючи зміну клімату, збереження біорізноманіття та розвиток "блакитної економіки".

Вторинне законодавство ЄС у сфері морської політики охоплює широке коло аспектів - від забезпечення безпеки судноплавства та запобігання забрудненню до управління рибними ресурсами, планування морських територій та поводження з відходами. Ці акти деталізують та імплементують принципи, закладені в первинному законодавстві, формуючи комплексну правову базу для реалізації морської політики ЄС. Вони демонструють інтегрований підхід до регулювання морської діяльності, що враховує екологічні, економічні та соціальні аспекти та спрямований на досягнення сталого розвитку морських екосистем.

2.2 Міжнародні конвенції та угоди, що впливають на морську політику Європейського Союзу

Міжнародні конвенції та угоди формують правову основу морської політики ЄС, встановлюючи глобальні рамки регулювання морської діяльності.

Конвенція ООН з морського права 1982 року (UNCLOS)⁴² визначає базові принципи використання світового океану, права та обов'язки держав щодо морських ресурсів. Міжнародна конвенція про запобігання забрудненню з суден встановлює стандарти контролю забруднення морського середовища, що ЄС імплементує у свою екологічну політику. Конвенція про працю в морському судноплавстві впливає на соціальну політику ЄС, визначаючи стандарти праці та умови роботи моряків. Міжнародні угоди щодо співпраці забезпечують координацію дій у сфері охорони довкілля та управління ресурсами, особливо важливі при вирішенні транснаціональних морських криз. Завдяки цим документам морська політика ЄС стала

⁴² Конвенція ООН з морського права. Монтего-Бей. 1982. URL: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_r.pdf

систематизованою та узгодженою, інтегруючи екологічні, соціальні й економічні аспекти та забезпечуючи сталий розвиток морського сектору в умовах зростаючого тиску на природні ресурси.

Ключове значення має UNCLOS, яка встановлює базові принципи використання морських просторів, визначає морські зони та регламентує права держав щодо використання морських ресурсів. ЄС, як сторона UNCLOS, імплементує її положення у своє законодавство та політику.

UNCLOS суттєво впливає на морську політику ЄС, адже вона є основою міжнародного правового режиму морських просторів, визначаючи права, обов'язки та юрисдикційні повноваження держав. Підписавши та ратифікувавши UNCLOS, ЄС визнає зобов'язання дотримуватися її положень у своїй морській політиці, а також забезпечувати їх виконання у рамках внутрішньоєвропейських нормативних актів.

UNCLOS визначає межі різних морських зон (внутрішні води, територіальне море, виключна економічна зона (ВЕЗ) та континентальний шельф), що регулюють права держав на використання морських ресурсів, встановлення кордонів та управління морським простором. ЄС дотримується цих положень, координуючи свої дії з державами-членами для забезпечення цілісного підходу до управління ресурсами в цих зонах, що особливо важливо для спільної рибальської політики та захисту морських ресурсів.

UNCLOS вимагає від держав вживати заходів для захисту морського середовища від забруднення та збереження морських екосистем. Це положення стало підґрунтям для екологічних ініціатив ЄС, таких як Рамкова директива про морську стратегію (2008/56/ЕС), яка визначає ціль досягнення "доброго екологічного стану" морських вод. Зобов'язання зберігати біорізноманіття, запобігати забрудненню і раціонально використовувати морські ресурси є важливими елементами політики ЄС, що відображаються і

в інших директивах та регламентах, спрямованих на зниження забруднення, регулювання відходів та захист біологічних видів⁴³.

UNCLOS передбачає принципи раціонального використання живих морських ресурсів, обов'язок співпраці у регулюванні рибальства та запобіганні надмірному вилову риби. Ці принципи знайшли відображення у Спільній рибальській політиці ЄС, яка забезпечує встановлення квот на вилов риби, заборону певних видів риболовлі та моніторинг стану рибних ресурсів у водах ЄС, включаючи БЕЗ держав-членів⁴⁴.

Положення UNCLOS, які захищають свободу навігації у відкритому морі, є основою для політики ЄС щодо забезпечення безпечного та ефективного судноплавства. Європейська агенція з морської безпеки (EMSA), заснована відповідно до Регламенту № 1406/2002, здійснює нагляд за дотриманням стандартів морської безпеки, забезпечуючи виконання зобов'язань ЄС відповідно до UNCLOS щодо вільного та безпечного мореплавства⁴⁵.

UNCLOS регулює питання дослідження морських ресурсів у міжнародних водах та на континентальному шельфі. ЄС активно підтримує проекти дослідження та сталого використання морських ресурсів, особливо через програми, такі як "Horizon Europe", спрямовані на розвиток екологічно безпечних технологій для видобутку ресурсів з морських глибин.

Для забезпечення ефективної імплементації та тлумачення Конвенції ООН з морського права 1982 року в рамках спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС була створена спеціалізована Робоча група з морського

⁴³Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0056>

⁴⁴Regulation (EU) No 1380/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 on the Common Fisheries Policy, amending Council Regulations (EC) No 1954/2003 and (EC) No 1224/2009 and repealing Council Regulations (EC) No 2371/2002 and (EC) No 639/2004 and Council Decision 2004/585/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1380>

⁴⁵Regulation (EC) No 1406/2002 of the European Parliament and of the Council of 27 June 2002 establishing a European Maritime Safety Agency. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002R1406>

права (COMAR). До складу цієї групи входять профільні експерти з морського права від держав-членів ЄС, представники Європейської комісії та Генерального секретаріату Ради ЄС. Головування в групі здійснюється на ротаційній основі кожні шість місяців представником однієї з держав-членів⁴⁶.

COMAR виконує важливу координаційну функцію у формуванні єдиної морської політики ЄС через підготовку аналітичних доповідей та розробку механізмів вирішення актуальних питань на міжнародних майданчиках, включаючи зустрічі держав-учасниць Конвенції. Регулярні засідання групи проводяться в Брюсселі, де обговорюються питання імплементації Конвенції 1982 року та аналізується національна практика у сфері морського права. Інтенсивність роботи групи визначається актуальною проблематикою, але не менше шести засідань на рік. Для розгляду особливо складних питань можуть залучатися зовнішні експерти, а представники Європейської комісії беруть постійну участь у роботі групи.

Ключовими завданнями COMAR є забезпечення узгодженості політики ЄС з положеннями Конвенції 1982 року, формування стратегічного бачення розвитку морського права та оцінка його впливу на зовнішньополітичний курс ЄС. Група також взаємодіє з іншими робочими органами Ради ЄС для комплексного вирішення питань морського права.

Особливої уваги заслуговує регулювання морського транспорту в ЄС. Хоча первинна компетенція у цій сфері належить державам-членам, поступово формується наднаціональний рівень регулювання морських перевезень. Специфіка морського транспорту, як і повітряного, полягає в його міжнародному характері, що вимагає врахування інтересів третіх країн при формуванні регуляторної політики.

Стратегічне значення морського транспорту для ЄС підтверджується вражаючими статистичними даними: 22 з 27 держав-членів мають вихід до

⁴⁶Ronin Long. The European Union and Law of the Sea Convention at the Age of 30. *Marine and Coastal Law*. 2012. № 27. P. 711–721.

моря; берегова лінія ЄС перевищує відповідні показники США у 7 разів; морські кордони становлять 30% території ЄС. Через морські шляхи проходить близько 90% зовнішньоторговельних та понад 40% внутрішніх вантажопотоків ЄС. Щорічно морські порти ЄС обслуговують близько 2 млрд тонн вантажів та понад 400 млн пасажирів. Європейські судноплавні компанії контролюють приблизно 40% світового морського флоту. Морський сектор, включаючи суднобудування, портове господарство, рибальство та супутні послуги, забезпечує зайнятість 3 млн громадян ЄС⁴⁷.

Важливим аспектом регулювання є міжнародно-правова база, яка включає численні конвенції та угоди. Серед ключових документів - Конвенція ООН про Кодекс поведінки лінійних конференцій 1974 року та Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі (SOLAS) 1974 року, які встановлюють базові стандарти безпеки та правила здійснення морських перевезень.

Таким чином, UNCLOS є фундаментом, на якому побудована морська політика ЄС, інтегруючи принципи конвенції в екологічну, рибальську, транспортну та безпекову політику, що сприяє зміцненню міжнародного співробітництва, захисту морського середовища та сталому використанню морських ресурсів.

Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі (SOLAS) 1974 року⁴⁸, яка є однією з найважливіших міжнародних конвенцій у сфері безпеки судноплавства, має значний вплив на морську політику Європейського Союзу (ЄС). Конвенція SOLAS, прийнята Міжнародною морською організацією (ІМО), встановлює мінімальні стандарти безпеки, які мають бути дотримані для захисту людського життя на морі. ЄС, інтегруючи положення SOLAS у своє законодавство, забезпечує підвищення рівня

⁴⁷Бермас А. Право користування морем за законодавством Європейського Союзу та за міжнародним морським правом. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 367-372.

⁴⁸ International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS) 1974, URL: [https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-\(SOLAS\),-1974.aspx](https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS),-1974.aspx)

безпеки судноплавства в європейських водах, а також сприяє зміцненню міжнародного співробітництва.

Директиви ЄС і регламенти базуються на вимогах SOLAS, зокрема в питаннях конструкції суден, захисту від пожежі, рятувального обладнання та безпеки навігації. Наприклад, Директива 2009/45/ЄС регулює технічні стандарти для пасажирських суден, відображаючи вимоги SOLAS щодо конструкції, стабільності та рятувального обладнання. Ці стандарти обов'язкові для виконання в межах ЄС, що підвищує безпеку на суднах, які ходять під прапором країн-членів ЄС⁴⁹.

Заснована у 2002 році, EMSA відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання SOLAS у водах ЄС. Агенція здійснює моніторинг, інспекції та контроль якості суден, що перебувають у портах або транзитом проходять через води ЄС. EMSA надає країнам-членам технічну підтримку, забезпечуючи наявність інструментів і даних, необхідних для виконання вимог SOLAS у сфері безпеки судноплавства та запобігання аваріям.

Вимоги SOLAS у поєднанні з іншими міжнародними конвенціями стали основою для програм PSC в ЄС. Відповідно до Директиви 2009/16/ЄС, країни ЄС зобов'язані проводити інспекції суден під іноземним прапором, щоб забезпечити відповідність вимогам SOLAS. Це дозволяє ЄС контролювати якість суден, які заходять у порти ЄС, та запобігати ризикам для безпеки мореплавців і пасажирів⁵⁰.

Хоча основною метою SOLAS є охорона життя на морі, положення конвенції також сприяють захисту морського середовища, адже багато аварійних ситуацій мають серйозні екологічні наслідки. Положення SOLAS про конструкцію суден, які підвищують їхню стабільність і безпеку, а також вимоги щодо рятувального обладнання зменшують ризик аварій і, відповідно, можливих забруднень.

⁴⁹Directive 2009/45/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 on safety rules and standards for passenger ships. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0045>

⁵⁰Directive 2009/16/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on port State control. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0016>

Інтеграція вимог SOLAS у законодавство ЄС також сприяє розвитку єдиної політики безпеки в морській сфері. Це досягається шляхом встановлення однакових стандартів для всіх суден, які перебувають у водах ЄС, незалежно від їхньої національної приналежності. ЄС не лише забезпечує виконання цих стандартів у межах Союзу, але й активно просуває їх на міжнародному рівні через співпрацю з ІМО, сприяючи глобальній безпеці мореплавства.

Таким чином, SOLAS є фундаментальною основою для морської політики ЄС, визначаючи високі стандарти безпеки для судноплавства та забезпечуючи їхню реалізацію через інституційні механізми ЄС. Це дозволяє Союзу створювати комплексну систему морської безпеки, яка охоплює різні аспекти судноплавства та захищає як життя людей на морі, так і морське середовище.

Міжнародна конвенція щодо запобігання забрудненню з суден (MARPOL), прийнята у 1973 році⁵¹ та доповнена Протоколом 1978 року⁵², є однією з основних глобальних угод, спрямованих на захист морського середовища від забруднень, спричинених суднами. Європейський Союз, який надає пріоритет охороні довкілля, активно впроваджує вимоги MARPOL у своєму правовому полі, формуючи політику, що встановлює високі екологічні стандарти в морському секторі. Вплив MARPOL на морську політику ЄС є значним і охоплює низку ключових аспектів.

Конвенція MARPOL містить шість додатків, що встановлюють вимоги до різних типів забруднень з суден, включаючи нафту, хімічні речовини, стічні води, сміття, викиди летючих органічних сполук і забруднення повітря.

⁵¹ International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, London, 2 November 1973, URL: <https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/KnowledgeCentre/ConferencesMeetings/Documents/MARPOL%201973%20-%20Final%20Act%20and%20Convention.pdf>

⁵² Protocol relating to the International Convention for the Prevention of Pollution by Ships, London, 1978. URL: <https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/KnowledgeCentre/ConferencesMeetings/Documents/MARPOL%20Protocol%20of%201978.pdf>

ЄС інтегрує ці стандарти у своє законодавство через низку директив та регламентів.

MARPOL Annex VI, який стосується запобігання забрудненню повітря з суден, вплинув на формування екологічних стандартів ЄС щодо викидів сірки та азоту. Регламент (ЄС) № 2016/802 про вміст сірки у рідкому паливі впроваджує жорсткі вимоги до суднового палива, знижуючи викиди сірки, особливо у зонах контролю за викидами (SECA) у Північному і Балтійському морях. Це забезпечує не лише відповідність нормам MARPOL, але й допомагає зменшити вплив судноплавства на клімат та здоров'я людей у прибережних регіонах⁵³.

Відповідно до MARPOL Annex I та II, ЄС прийняв низку заходів для запобігання розливам нафти та хімікатів у європейських водах. Директива 2000/59/EC встановлює вимоги до портового приймального обладнання для прийому нафтових залишків, щоб судна мали можливість безпечно здавати відходи, а не скидувати їх у море. Це знижує ризик забруднення і стимулює розвиток екологічної портової інфраструктури⁵⁴.

Європейська агенція з морської безпеки (EMSA) відіграє важливу роль у забезпеченні дотримання стандартів MARPOL у водах ЄС. EMSA розробляє системи контролю та моніторингу забруднень, використовуючи супутникові технології та інші інструменти для відстеження суден, які можуть порушувати вимоги MARPOL. Це дозволяє швидко реагувати на порушення та підвищує ефективність екологічного нагляду.

ЄС впроваджує ініціативи для стимулювання використання суден, що відповідають екологічним стандартам MARPOL. Це, зокрема, включає знижені портові збори для суден з низьким рівнем викидів і підтримку інноваційних технологій, таких як зріджений природний газ (LNG) як паливо.

⁵³Directive (EU) 2016/802 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 relating to a reduction in the sulphur content of certain liquid fuels. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0802>

⁵⁴Directive 2000/59/EC of the European Parliament and of the Council of 27 November 2000 on port reception facilities for ship-generated waste and cargo residue. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0059>

Ці заходи допомагають не лише дотримуватися норм MARPOL, але й сприяють поступовому переходу на більш чисті технології в судноплаванні.

Згідно з MARPOL Annex IV та V, ЄС приймає регламенти, які зобов'язують судна дотримуватися жорстких правил щодо скидання сміття і стічних вод. Це включає вимоги до обробки сміття на борту та наявності відповідного обладнання у портах. Наприклад, Регламент 2019/883 про портове приймальне обладнання передбачає обов'язкове приймання сміття з суден, що допомагає запобігти скидуванню відходів у море⁵⁵.

Завдяки інтеграції положень MARPOL у своє законодавство, ЄС значно підвищує рівень екологічної безпеки морського середовища. Ця конвенція слугує основою для формування стратегії захисту морських вод, забезпечуючи їхнє екологічне благополуччя та сприяючи сталому розвитку судноплавства.

Конвенція про біологічне різноманіття (КБР), прийнята в 1992 році в Ріо-де-Жанейро ⁵⁶, є важливим міжнародним документом, що має значний вплив на морську політику Європейського Союзу. Основна мета КБР полягає в охороні біологічного різноманіття, забезпеченні сталого використання природних ресурсів та справедливому розподілі вигод від використання генетичних ресурсів. Ця конвенція впливає на морську політику ЄС через кілька ключових аспектів.

КБР слугує основою для формування політики ЄС у сфері збереження біологічного різноманіття в морських екосистемах. Відповідно до статті 191 Договору про функціонування Європейського Союзу, ЄС зобов'язується діяти з метою забезпечення високого рівня захисту навколишнього середовища, включаючи морські води. Це зобов'язання підкріплюється принципами КБР, що стимулює розробку політики, спрямованої на збереження морських видів і їхніх середовищ існування.

⁵⁵ Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/883 від 17 квітня 2019 року про портове приймальне обладнання для здавання відходів із суден, про внесення змін до Директиви 2010/65/ЄС та про скасування Директиви 2000/59/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_015-19#Text

⁵⁶The Convention on Biological Diversity. Rio de Janeiro. 22 May 1992. URL: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>

ЄС реалізує свої зобов'язання згідно з КБР через низку директив і регламентів, наприклад, через Директиву 92/43/ЄЕС про збереження природних місць існування диких тварин і рослин (Директива про місця існування)⁵⁷.

У 2011 році ЄС затвердив Стратегію ЄС щодо біологічного різноманіття до 2020 року, що передбачає заходи щодо збереження та відновлення морських екосистем. Стратегія підкреслює важливість збереження морських природних ресурсів і вимагає інтеграції заходів з охорони біологічного різноманіття в усі галузеві політики, включаючи рибальство, морський транспорт та розвиток портової інфраструктури.

КБР стимулює розвиток морського просторового планування (МПП) в ЄС, що є важливим інструментом для досягнення сталого управління морськими ресурсами. Директива 2014/89/ЄС про морське просторове планування передбачає, що країни-члени повинні розробляти плани, які враховують екологічні, соціальні та економічні аспекти, сприяючи збереженню морського біорізноманіття⁵⁸.

Як активний учасник КБР, ЄС також сприяє міжнародному співробітництву у сфері збереження біологічного різноманіття. ЄС активно підтримує ініціативи, спрямовані на збереження морських екосистем на глобальному рівні, включаючи зусилля щодо створення морських охоронних зон і співпрацю з іншими країнами у боротьбі з незаконним риболовством і деградацією середовища.

Таким чином, Конвенція про біологічне різноманіття є важливим елементом, що формує морську політику Європейського Союзу, сприяючи інтеграції екологічних стандартів у всі аспекти управління морськими ресурсами, охороні морських видів і забезпеченню сталого розвитку. Цей

⁵⁷Council Directive 92 /43 /EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992L0043>

⁵⁸ Directive 2014/89/EU of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 establishing a framework for maritime spatial planning. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0089>

підхід не тільки відповідає зобов'язанням ЄС, але й підвищує загальний рівень охорони навколишнього середовища в морських регіонах Європи.

Конвенція про захист морського середовища Північно-Східної Атлантики ⁵⁹ (Конвенція OSPAR), підписана в 1992 році, є важливим міжнародним документом, що регулює охорону морського середовища в Північно-Східній Атлантиці. Вона суттєво впливає на морську політику Європейського Союзу через кілька ключових аспектів, які інтегрують екологічні стандарти та зобов'язання у рамках регіональної охорони навколишнього середовища.

Конвенція OSPAR забезпечує правову основу для дій ЄС у сфері охорони морського середовища. Як частина європейської екологічної політики, ОСПАР вплинула на формування різних директив і регламентів, які спрямовані на збереження і покращення якості води, контроль за забрудненням і захист біологічного різноманіття. Наприклад, директиви, такі як Директива 2000/60/ЄС про встановлення рамок спільної політики у сфері водної політики, мають на меті досягнення високих екологічних стандартів, узгоджених із зобов'язаннями OSPAR ⁶⁰.

Конвенція OSPAR спонукає держави-члени ЄС до співпраці у сфері охорони морського середовища, забезпечуючи механізми для координації національних політик. Ця інтеграція дозволяє формувати спільні стратегії з охорони морського середовища, включаючи запобігання забрудненню, управління відходами та збереження морських видів.

OSPAR передбачає регулярну оцінку стану морського середовища, що служить основою для формування політики ЄС у цій сфері. Ця оцінка забезпечує дані для прийняття рішень щодо зменшення забруднення, що, в свою чергу, формує стратегії для досягнення "доброго екологічного стану"

⁵⁹Convention for the protection of the marine environment of the North-East Atlantic (OSPAR Convention). 1992. URL: https://www.ospar.org/site/assets/files/1290/ospar_convention.pdf

⁶⁰Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj>

морських вод, як передбачено Рамковою директивою про морську стратегію (2008/56/EC).

OSPAR підтримує міжнародну співпрацю у сфері охорони морського середовища, що відповідає зобов'язанням ЄС у глобальному контексті. Це включає співробітництво з іншими міжнародними угодами, такими як Конвенція про біологічне різноманіття, та взаємодію з програмами ООН з охорони навколишнього середовища. Таке міжнародне співробітництво зміцнює позицію ЄС як лідера в питаннях охорони морського середовища на глобальному рівні.

Конвенція OSPAR акцентує увагу на сталому розвитку морських ресурсів, що є ключовим аспектом морської політики ЄС. Це включає зобов'язання щодо сталого управління рибальством, розвитку морської енергетики та забезпечення інтеграції екологічних міркувань у всі галузі економіки, що взаємодіють із морським середовищем.

Таким чином, Конвенція про захист морського середовища Північно-Східної Атлантики виступає важливим елементом, що формує морську політику Європейського Союзу. Вона сприяє інтеграції екологічних стандартів у законодавство та політики ЄС, забезпечуючи спільні зусилля в напрямку збереження морських екосистем, управління ресурсами та підтримки сталого розвитку.

Гельсінська конвенція про захист морського середовища району Балтійського моря (HELCOM)⁶¹ є важливим міжнародним документом, який впливає на морську політику Європейського Союзу через низку механізмів і принципів, спрямованих на захист і відновлення екосистем Балтійського моря.

HELCOM забезпечує правову основу для координації дій держав-членів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища в Балтійському морі. Вона сприяє інтеграції екологічних стандартів у законодавство ЄС, зокрема через

⁶¹ Конвенція про захист морського середовища району Балтійського моря 1992 року.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU92K06U>

Рамкову директиву про морську стратегію (2008/56/EC), яка вимагає від держав-членів досягнення "доброго екологічного стану" морських вод. Таким чином, HELCOM допомагає формувати національні стратегії, які відповідають вимогам ЄС⁶².

HELCOM проводить регулярні оцінки стану морського середовища Балтійського моря, що служить основою для прийняття політичних рішень в рамках ЄС. Ця інформація допомагає ідентифікувати проблеми забруднення, втрати біорізноманіття та інших екологічних загроз, на які потрібно реагувати у політиках ЄС.

Гельсінська конвенція сприяє співпраці між країнами Балтійського регіону, що важливо для ефективного управління спільними морськими ресурсами. Держави-члени ЄС, які є підписантами HELCOM, зобов'язані працювати спільно над вирішенням екологічних проблем, що дозволяє формувати комплексний підхід до охорони морського середовища.

HELCOM акцентує увагу на запобіганні забрудненню морського середовища, що узгоджується з політикою ЄС, спрямованою на зменшення забруднення вод та підтримку сталого розвитку. Наприклад, це включає регулювання скидів відходів, контроль за транспортуванням небезпечних вантажів та впровадження кращих практик у морському господарстві.

HELCOM підтримує принципи сталого розвитку, що є центральними для морської політики ЄС. Це включає захист морських екосистем, збереження біорізноманіття та сталий менеджмент рибних ресурсів. Ця орієнтація на стійкість допомагає ЄС у реалізації своїх зобов'язань у рамках міжнародних угод та політик, спрямованих на збереження навколишнього середовища.

HELCOM виступає як платформа для реалізації міжнародних зобов'язань у сфері охорони навколишнього середовища, включаючи

⁶²Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0056>

відповідність Конвенції ООН з морського права та інших міжнародних угод. Це сприяє інтеграції глобальних стандартів охорони навколишнього середовища у політику ЄС.

Отже, Гельсінська конвенція про захист морського середовища району Балтійського моря відіграє ключову роль у формуванні морської політики Європейського Союзу, забезпечуючи правову основу для спільних дій, спрямованих на охорону та відновлення морських екосистем, запобігання забрудненню та досягнення сталого розвитку в регіоні.

Барселонська конвенція про захист Середземного моря від забруднення ⁶³, підписана в 1976 році, стала важливим елементом міжнародного законодавства в сфері охорони навколишнього середовища та визначила ключові принципи, які вплинули на морську політику Європейського Союзу (ЄС). Конвенція була створена з метою збереження морських і прибережних екосистем Середземного моря, що відзначається високим рівнем біорізноманіття та водночас серйозними екологічними загрозами.

По-перше, Барселонська конвенція забезпечила основи для формулювання регіональних стандартів охорони навколишнього середовища. Вона заклала принципи, такі як превентивний підхід до захисту екосистем, інтегрований підхід до управління прибережними районами та важливість співпраці між країнами-сусідами. Ці принципи стали основою для подальшого розвитку екологічної політики ЄС, включаючи численні директиви і регламенти, що спрямовані на охорону морського середовища.

По-друге, Барселонська конвенція стимулювала розробку специфічних політик ЄС у сфері морської політики. Зокрема, це сталося після прийняття Зеленого курсу для Європи в 2006 році, який включав заходи для досягнення сталого розвитку в морському секторі. В рамках цієї стратегії ЄС взяв на себе

⁶³ Convention on the protection of the Mediterranean Sea against pollution (Barcelona Convention). 1976.
URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A21976A0216%2801%29>

зобов'язання захищати морське середовище, зокрема через реалізацію стратегій морського просторового планування та управління рибальством.

По-третє, Барселонська конвенція підштовхнула ЄС до активної участі у міжнародних зусиллях з охорони морського середовища, зокрема через участь у програмах, які фінансуються Європейською комісією, таких як програма LIFE та Horizon Europe. Це призвело до фінансування проектів, які сприяють збереженню біорізноманіття, покращенню якості води та боротьбі з морським забрудненням у Середземному морі.

Крім того, Барселонська конвенція послужила основою для розробки відповідних директив ЄС, зокрема Директиви про морську стратегію (2008)⁶⁴, яка покликана досягти "благополучного" стану морських вод ЄС до 2020 року. Ця директива визначає рамки для оцінки стану морських екосистем, встановлює цілі для їхнього збереження та запобігання забрудненню.

Таким чином, Барселонська конвенція про захист Середземного моря стала каталізатором для формування політики ЄС у сфері охорони морського середовища, сприяла інтеграції екологічних аспектів у морську політику та забезпечила основу для подальшого розвитку законодавства та практик, що впливають на сталий розвиток морських і прибережних територій.

Паризька угода про зміну клімату, прийнята в 2015 році ⁶⁵, стала важливим етапом у глобальних зусиллях з боротьби з кліматичними змінами та має значний вплив на морську політику Європейського Союзу (ЄС). Ця угода визначила цілі щодо обмеження підвищення глобальної температури до 1,5°C вище доіндустріального рівня, що вимагало комплексних зусиль у різних секторах, включаючи морську економіку та екологію.

По-перше, Паризька угода стимулювала ЄС до інтеграції аспектів зміни клімату у свою морську політику, особливо в рамках Стратегії ЄС щодо адаптації до зміни клімату, затвердженої в 2013 році. Ця стратегія окреслює

⁶⁴Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0056>

⁶⁵Паризька угода про зміну клімату. Париж. 2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text

заходи, які необхідно вжити для покращення стійкості прибережних і морських екосистем до наслідків зміни клімату, таких як підвищення рівня моря, зміна температури води та океанського кислотування. Це, в свою чергу, призвело до перегляду існуючих політик і директив, таких як Директива про морську стратегію, для включення оцінки ризиків та розробки адаптаційних стратегій.

По-друге, у відповідь на Паризьку угоду ЄС розробив план дій з морської політики, який фокусується на екологічно чистому та стійкому розвитку морської економіки. Це передбачає запровадження стратегії "Синя економіка", що прагне використовувати морські ресурси для забезпечення сталого економічного зростання, з одночасним захистом морських екосистем. Стратегія також акцентує увагу на дослідженнях та інноваціях у сфері чистих технологій для морської енергетики, зокрема вітрової, сонячної та хвильової енергії.

По-третє, Паризька угода спонукала ЄС до активізації міжнародного співробітництва у сфері захисту морського середовища в контексті зміни клімату. ЄС став ініціатором глобальних форумів та самітів, де обговорюються проблеми, пов'язані з морями і океанами, і їх вразливістю до кліматичних змін. Одним із прикладів є Конференція ООН з океанів, яка проходила у 2017 році, де ЄС представив свої зобов'язання щодо досягнення цілей Паризької угоди через морську політику.

Крім того, ЄС зосередився на зменшенні викидів парникових газів від морського транспорту, розробивши нові регуляції для зниження викидів сірки і азоту, що позитивно вплине на якість повітря і, відповідно, на стан морського середовища. Відповідно до міжнародних зобов'язань, які впливають з Паризької угоди, ЄС також підтримує зусилля щодо розвитку інфраструктури для екологічно чистих суден та альтернативних видів пального.

Таким чином, Паризька угода про зміну клімату стала ключовим елементом у формуванні морської політики Європейського Союзу,

спонукаючи до інтеграції кліматичних аспектів у стратегії управління морським середовищем, сприяючи розвитку сталих морських ресурсів та знижуючи викиди забруднюючих речовин у морській діяльності. Ця угода допомогла закласти основи для сталого розвитку морської економіки та екології в умовах глобальних викликів зміни клімату.

Міжнародна морська організація (ІМО) через свої конвенції та резолюції встановлює глобальні стандарти морської безпеки, які ЄС імплементує через власне законодавство. Конвенція про працю в морському судноплавстві ⁶⁶ (MLC) визначає соціальні стандарти для моряків, які ЄС інтегрує у свою соціальну політику.

Конвенція про працю в морському судноплавстві (MLC 2006), прийнята Міжнародною організацією праці (МОП) у 2006 році, має значний вплив на морську політику Європейського Союзу (ЄС) у сфері трудових прав та умов праці морських працівників. Основною метою Конвенції є забезпечення належних умов праці, безпеки та гідності для всіх осіб, які працюють на морських суднах, що є критично важливим для сталого розвитку морської економіки.

По-перше, Конвенція встановлює міжнародні стандарти для трудових відносин у морському судноплавстві, що спонукало ЄС до оновлення та посилення своєї законодавчої бази у цій сфері. З моменту підписання Конвенції ЄС зобов'язався інтегрувати її принципи в національне законодавство держав-членів. Це призвело до прийняття низки директив і регламентів, які регулюють умови праці на суднах, включаючи питання соціального забезпечення, здоров'я та безпеки, а також забезпечення прав працівників.

По-друге, Конвенція про працю в морському судноплавстві стала основою для формування соціальної політики ЄС, спрямованої на покращення умов праці морських працівників. У рамках цієї політики ЄС

⁶⁶ Maritime Labour Convention, 2006, as amended (MLC, 2006). URL: https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:91:0::NO::P91_ILO_CODE:C186

активно підтримує соціальний діалог між роботодавцями та профспілками, що є важливим елементом для забезпечення належних умов праці. Це включає участь у програмі "Соціальний діалог у морському секторі", що надає можливість різним сторонам обговорювати важливі питання та досягати консенсусу щодо покращення умов праці на морських судах.

По-третє, Конвенція стимулювала ЄС до розвитку програм навчання та підвищення кваліфікації для морських працівників. Одним з важливих аспектів MLC 2006 є вимога щодо кваліфікації та підготовки екіпажу, що вплинуло на впровадження стандартів освіти та тренінгу в морських професіях. ЄС активно підтримує проекти, які націлені на підвищення рівня навчання та професійної підготовки моряків, зокрема через програму "Еразмус+" та інші ініціативи.

Крім того, Конвенція про працю в морському судноплавстві підштовхнула ЄС до активізації контролю за дотриманням трудових прав на морських судах. ЄС ввів механізми перевірки відповідності суден вимогам MLC 2006, що включає перевірки судновласників та операторів, а також контроль за умовами праці на борту суден, які плавають під прапорами держав-членів. Це сприяло підвищенню рівня відповідальності судновласників за забезпечення належних умов праці та соціального захисту для членів екіпажу.

Таким чином, Конвенція про працю в морському судноплавстві стала каталізатором для змін у морській політиці Європейського Союзу, що стосується трудових прав та умов праці морських працівників. Її вплив виявляється в оновленні законодавства, розвитку соціальної політики, підтримці професійного навчання, а також у посиленні контролю за дотриманням трудових прав. Це не тільки покращує умови праці на морських судах, але й сприяє загальному розвитку морської індустрії в ЄС, що, в свою чергу, підвищує ефективність та конкурентоспроможність європейського судноплавства на світовій арені.

Міжнародний кодекс з управління безпечною експлуатацією суден (ISM Code), прийнятий у 1993 році, має суттєвий вплив на морську політику Європейського Союзу (ЄС) у контексті підвищення безпеки мореплавства та захисту морського середовища. Кодекс визначає рамки для розробки та реалізації систем управління безпекою, що зобов'язують судновласників та операторів забезпечити безпечну експлуатацію суден і запобігти аваріям та забрудненню.

По-перше, ISM Code заклав основи для формування законодавчої бази ЄС у сфері безпеки мореплавства. Країни-члени ЄС були змушені інтегрувати вимоги Кодексу у своє національне законодавство, що призвело до прийняття численних директив і регламентів, спрямованих на забезпечення дотримання норм безпеки на суднах. Наприклад, Директива 2009/15/ЄС, що регулює порядок перевірок суден, базується на принципах ISM Code, що дозволяє ЄС встановити високі стандарти безпеки для всіх суден, що плавають під його прапором.

По-друге, ISM Code став каталізатором для розвитку національних систем управління безпекою у країнах ЄС. Кодекс вимагає від судновласників і операторів створення, реалізації та підтримки системи управління безпекою, що включає в себе процедури, інструкції та політики для забезпечення безпечної експлуатації. Це сприяло формуванню культури безпеки в морській індустрії, де акцент робиться на превентивні заходи, навчання та підвищення кваліфікації екіпажу.

По-третє, Кодекс підштовхнув ЄС до активізації моніторингу і контролю за дотриманням норм безпеки на суднах. Європейська агенція морської безпеки (EMSA) відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання вимог ISM Code, проводячи перевірки, оцінки і навчання для держав-членів. EMSA надає технічну допомогу, що включає в себе розробку рекомендацій та стандартів для покращення безпеки на морі, а також впровадження інструментів моніторингу для оцінки відповідності суден вимогам Кодексу.

Крім того, ISM Code сприяв розвитку міжнародного співробітництва в галузі безпеки судноплавства. ЄС активно співпрацює з іншими міжнародними організаціями, такими як Міжнародна морська організація (ІМО), для вдосконалення норм безпеки та обміну інформацією щодо кращих практик. Це включає участь у міжнародних форумах, де обговорюються питання, пов'язані з безпекою мореплавства, а також спільні навчальні програми та тренінги для морських працівників.

Завдяки впровадженню ISM Code, ЄС зміг покращити не лише безпеку на морі, але й знизити ризики аварій, які можуть призвести до забруднення морського середовища. Вимоги Кодексу щодо управління безпекою включають механізми для запобігання аваріям, а також заходи для реагування на надзвичайні ситуації, що допомагає мінімізувати наслідки для навколишнього середовища у випадку інцидентів.

Отже, Міжнародний кодекс з управління безпечною експлуатацією суден став важливим інструментом для формування морської політики Європейського Союзу, сприяючи розвитку законодавчої бази, впровадженню систем управління безпекою, активізації контролю та моніторингу, а також міжнародному співробітництву. Це не лише підвищує рівень безпеки мореплавства, але й забезпечує сталий розвиток морської індустрії в умовах глобальних викликів, що стоять перед океанами та морями світу.

На основі проведеного аналізу правового регулювання морської політики в Європейському Союзі можна зробити наступні висновки. Правова база ЄС у сфері морської політики складається з трьох основних рівнів: первинного законодавства (установчі договори), вторинного законодавства (директиви, регламенти, рішення) та міжнародних конвенцій і угод, які ЄС імплементує у своє законодавство.

Первинне законодавство, представлене насамперед Договором про функціонування ЄС та Лісабонським договором, закладає фундаментальні принципи морської політики Союзу. Воно визначає компетенцію ЄС у морській сфері, встановлює механізми координації дій держав-членів та

визначає інституційну структуру для реалізації морської політики. Особливе значення мають положення щодо спільної рибальської політики, охорони морського середовища та забезпечення сталого використання морських ресурсів.

Вторинне законодавство деталізує та імплементує принципи, закладені в установчих договорах. Ключовими актами є Рамкова директива про морську стратегію, яка встановлює екологічні стандарти для досягнення "доброго екологічного стану" морських вод, Регламент про інтегровану морську політику, що визначає фінансові та організаційні механізми її реалізації, та Регламент про спільну рибальську політику. Важливу роль відіграють також директиви про морське просторове планування, безпеку морських операцій та управління портовими відходами.

Міжнародні конвенції формують третій рівень правового регулювання морської політики ЄС. Конвенція ООН з морського права встановлює базові принципи використання морських просторів та ресурсів. Конвенції MARPOL, SOLAS та інші технічні конвенції ІМО визначають стандарти безпеки судноплавства та захисту морського середовища від забруднення. Регіональні угоди, такі як конвенції OSPAR, HELCOM та Барселонська конвенція, регулюють захист конкретних морських регіонів. Міжнародна конвенція про працю в морському судноплавстві встановлює соціальні стандарти для моряків.

Аналіз показує, що правове регулювання морської політики ЄС характеризується комплексним підходом, який інтегрує екологічні, економічні та соціальні аспекти. Спостерігається тенденція до посилення екологічної складової та впровадження принципів сталого розвитку. Важливими елементами є також забезпечення безпеки мореплавства, розвиток портової інфраструктури та захист трудових прав моряків.

Система правового регулювання морської політики ЄС демонструє високий рівень інтеграції міжнародних норм у внутрішнє законодавство Союзу. ЄС не лише імплементує міжнародні стандарти, але й часто

встановлює більш жорсткі вимоги, виступаючи глобальним лідером у питаннях захисту морського середовища та забезпечення сталого розвитку морської галузі. Важливу роль відіграє інституційна структура, зокрема Європейська агенція з морської безпеки, яка забезпечує ефективну реалізацію правових норм.

Перспективними напрямками розвитку правового регулювання морської політики ЄС є подальша інтеграція екологічних вимог, розвиток механізмів адаптації до змін клімату, вдосконалення систем моніторингу та контролю, а також посилення міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних морських проблем. Особливої уваги потребує розвиток "блакитної економіки" та впровадження інноваційних технологій у морській галузі при одночасному забезпеченні високого рівня захисту морського середовища.

РОЗДІЛ 3

ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА РЕАЛІЗАЦІЇ МОРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Агентства та інституції Європейського Союзу, відповідальні за морську політику

Морська політика Європейського Союзу являє собою комплексну систему управління морськими справами, що охоплює широкий спектр питань - від транспорту і рибальства до захисту морського середовища та безпеки на морі. Ключову роль у формуванні та реалізації цієї політики відіграє розгалужена мережа спеціалізованих агентств та інституцій ЄС, кожна з яких має власні повноваження та сфери відповідальності.

Центральне місце в системі управління морською політикою ЄС посідає Генеральний директорат з морських справ та рибальства (DG MARE) Європейської Комісії. Цей орган відповідає за розробку та впровадження політики Єврокомісії щодо рибальства, формування морського законодавства та забезпечення його дотримання країнами-членами. DG MARE також координує Інтегровану морську політику ЄС, спрямовану на забезпечення більш узгодженого підходу до морських питань та посилення координації між різними напрямками політики.

DG MARE Європейської Комісії відіграє центральну роль у реалізації морської політики ЄС, забезпечуючи цілісний підхід до управління морськими ресурсами та координацію політик між державами-членами. Основними функціями DG MARE є розробка політичних рішень та правових актів у сфері рибальства, захисту морського середовища, сталого використання морських ресурсів, а також нагляд за їх виконанням у країнах-членах.

Однією з важливих ініціатив, що курує DG MARE, є Інтегрована морська політика (ІМП) ЄС, яка прагне об'єднати різноманітні аспекти морської діяльності та політик – від охорони навколишнього середовища до

транспорту й рибальства – в одну узгоджену структуру. ІМП спрямована на сприяння сталому розвитку морської економіки, зокрема шляхом підтримки проектів у сферах відновлюваної морської енергії, судноплавства, управління морськими кордонами та дослідження морських екосистем⁶⁷.

DG MARE також займається питаннями рибальства, координуючи Спільну рибну політику (CFP), яка встановлює квоти на вилов, правила ведення рибальства та охорону рибних ресурсів. Важливий аспект діяльності CFP – боротьба з незаконним рибальством та збереження біорізноманіття. Орган забезпечує відповідність дій країн-членів європейському морському законодавству, здійснює перевірку дотримання встановлених квот і надає підтримку для дотримання екологічних стандартів.

Завдяки координаційній та регуляторній ролі, DG MARE сприяє посиленню співпраці між країнами-членами та підтримує розвиток інновацій в морському секторі ЄС, забезпечуючи тим самим сталий підхід до управління та використання морських ресурсів.

Європейське агентство з морської безпеки (EMSA)⁶⁸ є ще однією ключовою інституцією, створеною у 2002 році після низки серйозних морських аварій біля європейських берегів. EMSA надає технічну та наукову підтримку Європейській Комісії та країнам-членам у сфері морської безпеки, запобігання забрудненню з суден та реагування на нього. Агентство також керує системами моніторингу морського руху та забезпечує технічну допомогу при розслідуванні морських інцидентів.

Європейське агентство з морської безпеки (EMSA) є однією з найважливіших інституцій, що сприяють забезпеченню морської безпеки та захисту морського середовища в Європейському Союзі. Створене у 2002 році після низки серйозних аварій, що мали значний екологічний вплив на

⁶⁷Bernhard Friess, Marie Grémaud-Colombier. Policy outlook: Recent evolutions of maritime spatial planning in the European Union. *Marine Policy*. 2021. Volume 132. P. 103428. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0308597X18304652>

⁶⁸European Maritime Safety Agency: офіційний веб-сайт Європейського Агенства з безпеки мореплавства. URL: <https://www.emsa.europa.eu/about.html>

європейські води, EMSA має на меті посилити технічну підтримку, сприяти дотриманню законодавства ЄС у сфері морської безпеки та допомагати країнам-членам у запобіганні та реагуванні на забруднення з суден.

Однією з головних функцій EMSA є забезпечення безпеки морського руху через управління системами моніторингу, такими як SafeSeaNet. SafeSeaNet є інтегрованою європейською платформою обміну даними про морський трафік, яка дозволяє відстежувати рух суден, контролювати вантажі і своєчасно попереджати про можливі загрози. EMSA також керує системою «CleanSeaNet», що надає супутникові зображення для виявлення потенційного забруднення в морських водах ЄС, дозволяючи швидко реагувати на інциденти та зменшувати шкоду навколишньому середовищу.

Агентство відіграє важливу роль у запобіганні забрудненню та забезпеченні відповідності стандартам екологічної безпеки. У разі аварій або випадків забруднення EMSA надає технічну підтримку і може мобілізувати спеціально обладнані судна для збору забруднюючих речовин з морської поверхні. Агентство також надає консультації щодо використання інноваційних технологій для зменшення викидів з суден, забезпечуючи дотримання екологічних стандартів у рамках Міжнародної конвенції з охорони людського життя на морі (SOLAS) і Міжнародної конвенції з запобігання забрудненню з суден (MARPOL)⁶⁹.

Крім того, EMSA активно сприяє розслідуванню морських інцидентів, надаючи технічну експертизу та допомогу країнам-членам під час аналізу причин аварій і розробки заходів для підвищення рівня безпеки. Через співпрацю з іншими міжнародними організаціями та державами-членами EMSA допомагає уніфікувати стандарти морської безпеки в межах ЄС, сприяючи кращій координації та обміну інформацією.

⁶⁹Carpenter, A European Maritime Safety Agency Activities in the Mediterranean Sea. In: Carpenter, A and Kostianoy, AG, (eds.) Oil Pollution in the Mediterranean Sea: Part I The International Context. The Handbook of Environmental Chemistry, 2018. Vol. 83 . P. 191-213. URL: <https://eprints.whiterose.ac.uk/141841/>

Таким чином, Європейське агентство з морської безпеки є ключовою установою, що забезпечує європейський підхід до морської безпеки, підвищення екологічних стандартів та ефективне реагування на забруднення й аварії, сприяючи сталому використанню морських ресурсів та охороні морських екосистем ЄС.

Важливу роль у контролі за рибальством відіграє Європейське агентство контролю за рибальством (EFCA)⁷⁰, створене у 2005 році. EFCA координує діяльність національних контрольних та інспекційних служб, організовує спільні програми інспектування та контролю, а також сприяє співробітництву між країнами-членами у сфері дотримання правил Спільної рибальської політики ЄС.

Європейське агентство контролю за рибальством (EFCA), засноване у 2005 році, виконує важливу функцію в системі нагляду та забезпечення дотримання правил Спільної рибальської політики (СРП) ЄС. Основна мета EFCA полягає в координації національних служб контролю та інспекції країн-членів, що дає змогу підвищити ефективність моніторингу й контролю в сфері рибальства. Зокрема, агентство сприяє узгодженості дій між різними державами-членами, що дозволяє уникнути дублювання зусиль та створює єдиний підхід до виконання норм СРП.

EFCA також активно організовує спільні програми інспектування та контролю, які дозволяють країнам-членам об'єднувати свої ресурси для більш ефективного проведення рибальських інспекцій на морі та в портах. У межах цих програм агентство надає технічну підтримку, проводить навчання інспекторів та забезпечує необхідні інструменти для виконання контролю. Завдяки цьому EFCA допомагає забезпечити високий рівень відповідності правилам ЄС щодо сталого рибальства, зокрема шляхом запобігання нелегальному, нерегульованому та неконтрольованому (ННН) рибальству.

⁷⁰European Fisheries Control Agency: офіційний веб-сайт Європейського агенства контролю за рибальством. URL: <https://www.efca.europa.eu/en>

Крім того, EFSA відіграє важливу роль у розвитку співробітництва не тільки між державами-членами, а й із третіми країнами та іншими міжнародними організаціями в сфері рибальства. Це сприяє розширенню європейських стандартів рибальства на глобальному рівні та допомагає підвищити рівень екологічної відповідальності в управлінні рибальськими ресурсами.

Європейське оборонне агентство (EDA)⁷¹, хоча безпосередньо не спеціалізується на морській політиці, також має важливі функції у сфері морської безпеки та оборони. Агентство координує розвиток військово-морських спроможностей країн-членів, сприяє співпраці у сфері морських досліджень та технологій, а також підтримує розвиток європейської морської промисловості.

Європейське оборонне агентство (EDA), хоча і не має прямої спеціалізації на морській політиці, відіграє важливу роль у зміцненні морської безпеки та оборонного потенціалу країн-членів ЄС. Основною метою EDA у сфері морської безпеки є розвиток військово-морських спроможностей держав-членів для забезпечення більш узгоджених і ефективних дій у відповідь на морські загрози, що охоплюють широкий спектр викликів — від піратства до тероризму та незаконного обігу зброї.

EDA впровадило інноваційний та адаптивний підхід до реалізації науково-дослідних та технологічних проектів у галузі безпілотних морських систем (UMS)⁷², які мають стратегічне значення для розвитку майбутніх військово-морських можливостей європейських країн. Ця комплексна дослідницька програма отримала офіційне схвалення на найвищому рівні - від європейських міністрів оборони в 2009 році, що підкреслює її важливість для оборонної політики ЄС.

⁷¹European Defence Agency: офіційний веб-сайт Європейського оборонного агентства. URL: <https://eda.europa.eu/>

⁷² European Unmanned Maritime Systems (UMS). EDA Fact Sheet. URL: https://eda.europa.eu/docs/documents/factsheet_UMS.pdf

За час існування програми було ініційовано та впроваджено 15 масштабних проектів із сукупним бюджетом, що перевищує 50 мільйонів євро, що свідчить про значні інвестиції у розвиток морських безпілотних технологій. У реалізації програми беруть активну участь одинадцять провідних європейських держав: десять країн-членів Європейського оборонного агентства (Бельгія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Польща, Португалія, Іспанія та Швеція), а також Норвегія, що демонструє широку міжнародну підтримку та співпрацю у цій сфері.

З моменту офіційного запуску програми UMS у листопаді 2009 року було реалізовано амбітний портфель з 15 різноманітних проектів, частина з яких уже успішно завершена, а інші перебувають на стадії активної реалізації. Програма створила потужну платформу для розвитку європейських оборонних досліджень у сфері безпілотних морських систем, при цьому особлива увага приділяється синергії з іншими стратегічними ініціативами, зокрема у критично важливій галузі протимінних операцій на морі (MMCM).

Така інтеграція різних напрямків досліджень та розробок дозволяє максимально ефективно використовувати наявні ресурси та експертизу, створюючи комплексні рішення для сучасних викликів морської безпеки. Програма також сприяє посиленню технологічної незалежності європейських країн та розвитку їхнього промислового потенціалу у сфері передових морських технологій.

Важливим етапом розвитку програми стала участь EDA як співорганізатора у масштабних військових навчаннях Robotic Experimentation Maritime Unmanned Systems (REPMUS) у вересні 2024 року. Ці навчання, що проводяться вже 14-й рік поспіль, зібрали понад 2000 учасників з 23 країн, включаючи сім країн-спостерігачів. До участі долучились провідні організації: NATO Allied Command Transformation, Європейський центр

супутникового спостереження (SatCen), Frontex, Європейське агентство контролю за рибальством та Європейське агентство морської безпеки⁷³.

Програма REPMUS 2024 зосередилась на кількох ключових напрямках:

- технології морських безпілотних систем;
- багатодоменне командування та контроль;
- протидія безпілотним системам;
- розвиток можливостей підводного бойового простору;
- експериментальне випробування систем "виявлення та уникнення".

EDA відіграла значну роль у навчаннях, реалізувавши низку важливих ініціатив:

- проведення експериментів із системами "виявлення та уникнення" для надводних безпілотних апаратів;
- організація 47-ї зустрічі CapTech Naval Systems Technologies за участю близько 100 представників урядових та неурядових організацій;
- проведення експертної групи з питань безпілотних систем;
- організація семінару з технологій "виявлення та уникнення";
- проведення панельної дискусії високого рівня щодо захисту критичної морської інфраструктури.

Така інтеграція різних напрямків досліджень та розробок, включаючи практичні випробування під час військових навчань, дозволяє максимально ефективно розвивати технологічні можливості європейських країн у сфері морських безпілотних систем. Програма сприяє посиленню технологічної незалежності європейських країн та розвитку їхнього промислового потенціалу у сфері передових морських технологій, особливо в контексті зростаючої ролі автономних систем у сучасних військових операціях.

⁷³European Defence Agency co-organises its first large-scale military drone exercise: 01.08.2024. URL: https://ieumonitoring.com/editorial/european-defence-agency-co-organises-its-first-large-scale-military-drone-exercise/443409?utm_source=ieu-portal

Крім того, EDA підтримує європейську морську промисловість, надаючи стимул для її розвитку через інвестиції у передові технології та стимулюючи інтеграцію оборонної промисловості Європи. Агентство працює над забезпеченням того, щоб країни-члени мали доступ до сучасних ресурсів і технологій для захисту своїх інтересів на морі, що також сприяє зниженню залежності Європи від імпорту оборонних технологій. У цьому контексті EDA забезпечує важливий внесок у формування єдиної європейської морської оборонної стратегії та підвищення загальної спроможності ЄС забезпечувати безпеку своїх морських кордонів.

У сфері наукових досліджень морського середовища важливу роль відіграє Об'єднаний дослідницький центр (JRC) Європейської Комісії. JRC проводить наукові дослідження та надає незалежні наукові консультації для підтримки прийняття рішень у сфері морської політики, включаючи питання зміни клімату, забруднення морів та сталого використання морських ресурсів⁷⁴.

JRC Європейської Комісії відіграє центральну роль у розвитку наукових досліджень, пов'язаних з морським середовищем, і надає незалежну наукову підтримку для формування ефективної морської політики ЄС. Діяльність JRC охоплює широкий спектр напрямків, від моніторингу та оцінки впливу зміни клімату на морські екосистеми до дослідження проблем забруднення морів, включаючи забруднення пластиком, хімічні речовини та інші токсичні відходи.

Одним із важливих завдань JRC є дослідження кліматичних змін, зокрема впливу підвищення температури світового океану на морські екосистеми, рівень моря та погодні явища. JRC використовує сучасні технології, такі як супутниковий моніторинг та моделювання кліматичних процесів, щоб надавати актуальну інформацію для розробки адаптивних стратегій збереження морських екосистем.

⁷⁴ Joint Research Centre: офіційний веб-сайт Європейської Комісії. URL: https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/joint-research-centre_en

Крім цього, JRC займається питаннями сталого використання морських ресурсів, підтримуючи ЄС у впровадженні принципів «блакитної економіки». Дослідницький центр надає консультації з управління рибними ресурсами, сприяє розробці стратегій, що підтримують баланс між економічним розвитком і збереженням біорізноманіття. Він також проводить оцінку екологічного стану морських вод для підтримки директив ЄС, таких як MSFD.

Завдяки своїй науковій діяльності та незалежним консультаціям JRC сприяє прийняттю обґрунтованих рішень у сфері морської політики, допомагаючи країнам-членам ЄС координувати свої зусилля для збереження здоров'я морського середовища та забезпечення його сталого використання для майбутніх поколінь.

Європейське агентство з навколишнього середовища (ЕЕА) також робить значний внесок у формування морської політики ЄС через моніторинг стану морського середовища, збір та аналіз екологічних даних, а також підготовку оцінок та рекомендацій щодо захисту морських екосистем⁷⁵.

Європейське агентство з навколишнього середовища (ЕЕА) відіграє важливу роль у підтримці Європейського Союзу у формуванні та реалізації ефективної морської політики через моніторинг стану морського середовища, збір екологічних даних і надання рекомендацій щодо охорони морських екосистем. Основна мета діяльності ЕЕА полягає у наданні надійних, об'єктивних та своєчасних даних і аналітичної інформації, що є основою для прийняття стратегічних рішень у сфері охорони морського середовища.

Одним із важливих аспектів роботи ЕЕА є моніторинг забруднення морських вод, що охоплює контроль над хімічними речовинами, пластиковими відходами та іншими джерелами забруднення, які становлять загрозу для морських екосистем та здоров'я людини. За допомогою сучасних технологій, включаючи супутниковий моніторинг та автоматизовані системи збору даних, агентство збирає і аналізує інформацію про стан прибережних

⁷⁵European Environment Agency: офіційний веб-сайт Європейського Союзу. URL: <https://www.eea.europa.eu/en>

та відкритих морських вод, що дозволяє відстежувати динаміку змін у цих екосистемах. У напрямку протидії забрудненню морського середовища ЕЕА активно взаємодіє з EMSA⁷⁶.

ЕЕА також готує регулярні оцінки екологічного стану європейських морів, у яких аналізує вплив кліматичних змін, антропогенного навантаження, зокрема надмірного рибальства, та інтенсивної діяльності у сфері судноплавства і видобутку ресурсів. Ці оцінки допомагають визначити пріоритетні завдання у сфері захисту морських екосистем та впровадження нових підходів до сталого використання морських ресурсів.

Діяльність ЕЕА є фундаментальною для забезпечення екологічної стійкості морських екосистем Європи, допомагаючи країнам-членам ЄС розробляти і впроваджувати ефективні політики, спрямовані на збереження морського біорізноманіття та адаптацію до кліматичних змін.

Координація діяльності всіх цих агентств та інституцій здійснюється через різні механізми співпраці, включаючи регулярні зустрічі, спільні робочі групи та інформаційні мережі. Важливу роль у цьому процесі відіграє також Рада ЄС, особливо її конфігурація з питань сільського господарства та рибальства, яка приймає ключові рішення щодо морської політики на міністерському рівні.

Рада ЄС відіграє центральну роль у формуванні та реалізації морської політики Європейського Союзу. Особливо значущим є внесок Ради ЄС у конфігурації з питань сільського господарства та рибальства, що об'єднує міністрів країн-членів, відповідальних за ці галузі. Ця конфігурація Ради відповідає за прийняття ключових рішень щодо політики рибальства, захисту морських ресурсів та регулювання їхнього сталого використання.

Однією з основних функцій Ради ЄС з питань сільського господарства та рибальства є затвердження правил Спільної рибальської політики (СРП)

⁷⁶Liu, Nengye & Maes, Frank. The European Union's Role in the Prevention of Vessel-Source Pollution and its Internal Influence. *Journal of International Maritime Law*. 2010. Volume 15. P. 411-422.

ЄС⁷⁷. Ці правила охоплюють питання квот на вилов риби, контроль над виловом для запобігання надмірній експлуатації рибних ресурсів, а також заходи для відновлення популяцій видів, що знаходяться під загрозою зникнення. У процесі ухвалення рішень Рада бере до уваги рекомендації наукових установ, таких як Європейське агентство контролю за рибальством (EFCA), та аналіз Європейського агентства з навколишнього середовища (EEA).

Крім того, Рада ЄС бере активну участь у визначенні пріоритетів та цілей морської стратегії ЄС. Міністри країн-членів співпрацюють для узгодження спільних підходів до захисту морських екосистем, запобігання забрудненню та адаптації морської політики до змін клімату. Вони також обговорюють фінансування проектів, спрямованих на зміцнення морської безпеки та розвиток «блакитної економіки» ЄС, що включає інноваційні підходи до використання морських ресурсів та розвиток відновлюваної енергетики на морі.

Конфігурація Ради з питань сільського господарства та рибальства відіграє ключову роль у досягненні компромісів між державами-членами, які можуть мати різні інтереси та пріоритети у сфері морської політики. Завдяки спільним рішенням, прийнятим на міністерському рівні, забезпечується більш скоординована політика щодо управління морськими ресурсами, що відповідає стратегічним інтересам усіх країн ЄС та сприяє довгостроковій стійкості морських екосистем.

Європейський Парламент, через свій Комітет з рибальства та інші профільні комітети, бере активну участь у формуванні морської політики ЄС, здійснюючи законодавчі та контрольні функції. Парламент регулярно приймає резолюції з питань морської політики та бере участь у затвердженні відповідного законодавства.

⁷⁷Regulation (EU) No 1380/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 on the Common Fisheries Policy, amending Council Regulations (EC) No 1954/2003 and (EC) No 1224/2009 and repealing Council Regulations (EC) No 2371/2002 and (EC) No 639/2004 and Council Decision 2004/585/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1380>

Європейський Парламент відіграє важливу роль у формуванні та розвитку морської політики Європейського Союзу, виконуючи законодавчі та контрольні функції. Основним органом Парламенту, відповідальним за морську політику, є Комітет з рибальства, який займається питаннями регулювання рибальства, збереження морських ресурсів і захисту морського середовища. Також значний вплив на морську політику мають інші профільні комітети, такі як Комітет з навколишнього середовища, охорони здоров'я та безпеки харчових продуктів і Комітет з транспорту та туризму, які співпрацюють для досягнення комплексного підходу до морських питань.

Європейський Парламент виконує свої функції через ухвалення резолюцій і затвердження відповідного законодавства, що регулює морську політику. Законодавчий процес передбачає тісну співпрацю з Радою ЄС та Європейською Комісією, і Парламент бере активну участь на кожному етапі цього процесу, що дозволяє йому відстоювати інтереси своїх громадян, пов'язані із захистом морських ресурсів та забезпеченням сталого рибальства. Зокрема, Парламент затверджує акти, що стосуються Спільної рибальської політики (СРП), включаючи встановлення лімітів на вилов риби, контроль за дотриманням екологічних стандартів і забезпечення стабільного управління морськими ресурсами.

Крім законодавчих функцій, Європейський Парламент здійснює нагляд за виконанням законодавства у сфері морської політики, зокрема проводячи регулярні засідання, слухання та обговорення з представниками інших органів ЄС, науковими установами та громадськістю.

Через звіти та моніторинг Парламент оцінює ефективність запроваджених заходів та вплив їхнього впровадження на морське середовище. Це дозволяє Парламенту своєчасно реагувати на нові виклики, такі як зміна клімату та деградація морських екосистем, шляхом ініціювання відповідних змін до законодавства або ухвалення резолюцій, які містять рекомендації для Комісії та країн-членів.

Європейський Парламент активно підтримує також розвиток «блакитної економіки» в рамках морської політики ЄС, виступаючи за інноваційні підходи до використання морських ресурсів, розвиток відновлюваних джерел енергії на морі та захист екосистем. Парламент прагне забезпечити, щоб морська політика ЄС залишалася екологічно стійкою, соціально відповідальною та економічно вигідною, що сприяє досягненню глобальних цілей сталого розвитку і збереженню морського середовища для майбутніх поколінь.

Важливо відзначити, що ефективність морської політики ЄС значною мірою залежить від злагодженої роботи всіх цих інституцій та їхньої здатності координувати свої дії з національними органами країн-членів. В умовах зростаючих викликів, пов'язаних зі зміною клімату, забрудненням морів та надмірною експлуатацією морських ресурсів, роль європейських агентств та інституцій у забезпеченні сталого управління морським середовищем стає все більш важливою.

Подальший розвиток інституційної структури морської політики ЄС має бути спрямований на посилення координації між різними агентствами, покращення обміну інформацією та даними, а також забезпечення більш ефективного реагування на нові виклики та загрози у морській сфері. Це вимагатиме не лише технічного та організаційного вдосконалення існуючих механізмів співпраці, але й політичної волі до поглиблення інтеграції у сфері морської політики.

3.2. Взаємодія з міжнародними організаціями у морській політиці Європейського Союзу

Ефективне управління морськими ресурсами та захист морського середовища вимагають скоординованих зусиль не лише на загальноєвропейському, а й на глобальному рівні. Саме тому Європейський Союз приділяє велике значення розвитку взаємодії з провідними міжнародними організаціями, що працюють у морській сфері.

Одним із ключових партнерів ЄС у цьому напрямку є Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані установи. Зокрема, Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) та Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО) є важливими учасниками формування та реалізації морської політики ЄС.

ЮНЕП активно залучена до питань захисту морського середовища, сприяючи розробці міжнародних стандартів та стратегій для мінімізації забруднення океанів, захисту біорізноманіття та збереження природних морських екосистем. У співпраці з ЄС ЮНЕП здійснює моніторинг стану морського середовища, надає експертну підтримку та проводить дослідження, які сприяють розумінню наслідків зміни клімату для морських ресурсів та екосистем. Це партнерство дозволяє ЄС отримувати незалежні наукові дані та рекомендації щодо захисту морського середовища, що сприяє розробці ефективної екологічної політики в рамках європейської морської стратегії.

ФАО, зі свого боку, відіграє важливу роль у забезпеченні сталого використання морських ресурсів, зокрема в галузі рибальства та аквакультури. ЄС активно співпрацює з ФАО для впровадження міжнародних стандартів сталого рибальства, що дозволяє захищати рибні запаси, попереджати надмірний вилов і забезпечувати довгострокову продовольчу безпеку. Через Спільну рибальську політику (СРП) ЄС керується принципами ФАО щодо сталого використання водних ресурсів і забезпечує відповідність своїх стандартів міжнародним нормам. Спільні проекти ЄС та ФАО включають підготовку фахівців, технічну підтримку країн-членів і розвиток програм для запобігання незаконному, непідзвітному та нерегульованому рибальству.

Крім того, ЄС співпрацює з цими установами у рамках глобальних ініціатив, таких як Порядок денний розвитку ООН⁷⁸, зокрема Пункт 14, який

⁷⁸ Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution 70/1 adopted by the General Assembly on 25 September 2015. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf>

спрямована на збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів. Ця співпраця дозволяє ЄС координувати свої зусилля з іншими країнами та організаціями, сприяючи глобальній стабільності та збереженню океанів. У рамках цих ініціатив ЄС та його партнери розробляють програми для захисту морських екосистем, поліпшення якості води, мінімізації забруднення пластиком та сприяння інноваціям у галузі відновлюваних джерел енергії на морі.

Європейська Комісія та ЮНЕП здійснили історичний крок у напрямку боротьби із забрудненням, провівши 10 грудня 2021 року в Брюсселі перший Діалог з політики нульового забруднення. Під час цієї знакової зустрічі організації домовились про спільні термінові дії на глобальному рівні для комплексного зменшення забруднення, узгодивши свої відповідні плани дій та посиливши співпрацю між інституціями. Особливу увагу було приділено захисту та відновленню природи як ключовому інструменту подолання потрійної планетарної кризи, що охоплює проблеми клімату, біорізноманіття та забруднення⁷⁹.

В рамках діалогу було визначено ключові напрямки співробітництва, які включають розвиток багатостороннього співробітництва, зміцнення політичної підтримки для зменшення забруднення повітря, води та морського середовища, вдосконалення управління хімічними речовинами та відходами, а також вирішення проблем транскордонного забруднення. Значна увага приділяється впровадженню циркулярного підходу у ключових секторах економіки, таких як транспорт, будівництво, сільське господарство, електроніка, текстильна промисловість та виробництво пластику. Важливим аспектом співпраці також стало посилення контролю за торгівлею потенційно забруднюючими продуктами та відходами, разом із розвитком наукової бази даних для відстеження прогресу у боротьбі із забрудненням.

⁷⁹European Commission and UN Environment Programme step up cooperation for a zero-pollution future: 10.12.2021.

URL: <https://www.unep.org/technical-highlight/european-commission-and-un-environment-programme-step-cooperation-zero>

Астрід Шомакер, тогочасний директор з питань глобального сталого розвитку Європейської Комісії, підкреслила необхідність комплексного підходу до боротьби із забрудненням, особливо наголосивши на важливості природоорієнтованих рішень та переходу до циркулярної економіки. У свою чергу, Шейла Аггарвал-Хан, директор відділу економіки ЮНЕП, акцентувала увагу на важливості впровадження трансформаційних змін у ключових секторах економіки для ефективного вирішення кризи забруднення⁸⁰.

Діалог став потужною платформою для розробки інтегрованого підходу до вирішення проблем забруднення, об'єднавши зусилля державних та приватних суб'єктів, установ ЄС, ЮНЕП, Всесвітньої організації охорони здоров'я та Програми розвитку ООН.

Інституційною основою для такої співпраці слугує Меморандум про взаєморозуміння від 2014 року, доповнений новим Додатком у лютому 2021 року, який окреслює сфери співпраці на період 2021-2025 років. Діалог було організовано в рамках Розділу 5 "До планети без забруднення та кращого здоров'я".

Поточне співробітництво між Європейською Комісією та ЮНЕП охоплює широкий спектр діяльності, включаючи захист біорізноманіття, впровадження сталого споживання та виробництва, розвиток циркулярної економіки та підвищення ефективності використання ресурсів, боротьбу зі зміною клімату, управління водними ресурсами, здійснення екологічного моніторингу та оцінки, а також зміцнення екологічного управління на глобальному, регіональному та національному рівнях. Завдяки стратегічним рамковим угодам між ЄК та ЮНЕП вдалося досягти суттєвого прогресу у спільній роботі над цими пріоритетними напрямками, що створює міцну основу для подальшого розвитку співпраці у боротьбі з глобальними екологічними викликами.

⁸⁰European Commission and UN Environment Programme step up cooperation for a zero-pollution future; 10.12.2021.

URL: <https://www.unep.org/technical-highlight/european-commission-and-un-environment-programme-step-cooperation-zero>

Одним з важливих напрямків співпраці між ЄС і ЮНЕП є моніторинг і збереження біорізноманіття океанів. ЮНЕП надає рекомендації щодо створення та підтримки морських охоронних територій, забезпечення сталого управління рибальством і підтримки морських екосистем в умовах глобальних змін. У цьому контексті ЮНЕП активно працює над підвищенням обізнаності серед громадськості та політичних лідерів щодо важливості океанів для сталого розвитку та здоров'я планети.

Важливим компонентом співпраці ЄС з міжнародними організаціями є також участь в регулюванні рибальства через різні агентства, зокрема в рамках ФАО (Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН). Спільно з ФАО, ЄС бере участь у роботі кількох важливих регіональних комісій з рибальства, таких як Комісія з рибальства для Центрально-Західної Частини Тихого Океану (WCPFC) та Комісія з тропічних тунців Індійського океану (IOTC).

Ще одним стратегічним партнером ЄС є Міжнародна морська організація (ІМО) - спеціалізована установа ООН, що відповідає за розробку та впровадження міжнародних конвенцій та стандартів у сфері морської безпеки та охорони навколишнього середовища від забруднення з суден. ЄС активно долучається до формування порядку денного ІМО та імплементації її рішень у своє законодавство.

ІМО відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки морського транспорту, уніфікації стандартів для морських перевезень і захисту морських екосистем від негативного впливу людської діяльності, зокрема забруднення від нафтових витоків та інших шкідливих викидів.

Європейський Союз, хоча він і не є членом ІМО, є активним учасником міжнародних зусиль у галузі морської безпеки та охорони навколишнього середовища. З початку свого існування ЄС активно взаємодіє з ІМО, оскільки морський транспорт є важливою частиною економіки Європи, яка має велике значення для торгівлі, екології та забезпечення безпеки на морях. ЄС сприяє

розробці та формуванню порядку денного ІМО, забезпечуючи представництво своїх інтересів на міжнародних форумах цієї організації.

Один з основних напрямів співпраці між ЄС та ІМО полягає у забезпеченні імплементації міжнародних стандартів та конвенцій у законодавство країн-членів ЄС. Наприклад, Європейський Союз активно підтримує ініціативи щодо зниження викидів парникових газів та інших шкідливих речовин від суден, таких як забруднення від викидів сірки та азоту, що регулюється Конвенцією ООН про збереження морського середовища (MARPOL). ЄС також бере участь у розробці стандартів безпеки для пасажирських і вантажних суден, включаючи заходи щодо забезпечення безпеки пасажирів та вантажу, боротьби з піратством та тероризмом на морі.

Завдяки активній участі ЄС у роботі ІМО, на міжнародному рівні досягнуто значних успіхів у встановленні більш суворих стандартів щодо безпеки судноплавства, що сприяє запобіганню аваріям на морі та зменшенню їх наслідків для навколишнього середовища.

Європейський Союз не лише впроваджує ці міжнародні стандарти у національне законодавство своїх країн-членів, а й підтримує розвиток нових ініціатив, спрямованих на поліпшення ситуації з безпекою на морі та охороною навколишнього середовища в умовах глобалізації та збільшення обсягів морського транспорту.

Таким чином, взаємодія ЄС з ІМО є важливим елементом міжнародного співробітництва у сфері морської безпеки та екології. ЄС активно сприяє розробці нових стандартів, підтримує ініціативи з охорони навколишнього середовища та безпеки, що сприяє покращенню стану морського середовища, забезпеченню безпеки мореплавства та сталому розвитку морської галузі.

Європейський Союз активно розвиває партнерство з низкою регіональних рибогосподарських організацій, які мають стратегічне значення для забезпечення сталого управління рибними ресурсами та охорони морських екосистем. Однією з таких організацій є Генеральна рибопромислова комісія для Середземного моря (GFCM), яка була заснована

для координації зусиль щодо управління рибальством у Середземному морі. GFCM має на меті забезпечення сталого використання морських ресурсів, включаючи рибу та інші морські види, шляхом розробки та впровадження науково обґрунтованих рекомендацій для регулювання промислового та дрібного рибальства. Комісія проводить оцінку стану рибних запасів, сприяє збереженню біорізноманіття морських екосистем і впровадженню сталих рибальських практик. Співпраця ЄС з GFCM дозволяє інтегрувати ці зусилля у політику ЄС щодо управління рибними запасами, зокрема у рамках Загальної рибальської політики ЄС⁸¹.

Ще однією важливою організацією є Комісія зі збереження морських живих ресурсів Антарктики (CCAMLR), яка займається регулюванням рибальства в Антарктиці та охороною морських екосистем цього регіону. CCAMLR розробляє заходи щодо захисту антарктичних морських живих ресурсів, зокрема таких видів, як антарктичний криль, який є важливим елементом харчового ланцюга в цій екосистемі. Організація також сприяє встановленню зон, де рибальство є забороненим, з метою запобігання перевиловлюванню та збереження біорізноманіття. Співпраця ЄС з CCAMLR дає можливість інтегрувати ці важливі заходи в міжнародну політику з охорони морського середовища та підтримки сталих риболовецьких практик в умовах зміни клімату⁸².

Завдяки партнерству з такими організаціями, Європейський Союз здатний впливати на формування глобальної політики у сфері управління морськими живими ресурсами та забезпечення їхнього сталого використання. Спільно з цими регіональними рибогосподарськими організаціями ЄС працює над розвитком ефективних механізмів для боротьби з перевиловлюванням, захисту морських екосистем, підтримки біорізноманіття та розвитку сталих рибальських практик. Така співпраця є важливим

⁸¹International fisheries relations. Fact Sheets on the European Union: European Parliament official web-site. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/119/international-fisheries-relations#:~:text=The%20EU%20currently%20plays%20an,for%20the%20Eastern%20Central%20Atlantic>.

⁸² Ibid.

елементом забезпечення продовольчої безпеки, розвитку морської економіки та збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Важливим напрямком співпраці ЄС також є взаємодія з Міжнародною організацією праці (МОП) у сфері поліпшення умов праці моряків та забезпечення їх соціальних прав. Це пов'язано з тим, що морський транспорт та рибальство є одними з найбільш небезпечних видів економічної діяльності.

Співпраця Європейського Союзу з Міжнародною організацією праці (МОП) є важливим напрямком у сфері забезпечення прав моряків і поліпшення умов їх праці. Оскільки морський транспорт і рибальство відносяться до одних із найбільш небезпечних видів економічної діяльності, ця взаємодія є необхідною для досягнення високих стандартів безпеки та соціального захисту працівників у цих секторах⁸³.

Співпраця між Європейським Союзом та Міжнародною організацією праці (МОП) має глибоке історичне коріння, що сягає 1958 року, коли Європейське економічне співтовариство, попередник ЄС, підписало першу угоду про співробітництво з МОП. Ця співпраця базується на спільних цінностях, принципах та стратегічних цілях, що дозволило досягти значних результатів у сфері зайнятості та соціальних питань.

У 2017 році було прийнято новий Європейський консенсус щодо розвитку, який став наріжним каменем оновленої політики розвитку ЄС, спрямованої на реалізацію Порядку денного 2030. Цей документ передбачає посилення узгодженості між діяльністю ЄС та його держав-членів, а також зміцнення партнерських відносин з міжнародними організаціями. Нова Глобальна стратегія ЄС підкреслює підтримку багатосторонньої співпраці у таких сферах як зміна клімату, сталий розвиток, безпека, запобігання конфліктам та глобальне управління.

⁸³ The European Union. ILO Cooperation. ILO: Department of Partnership and Field Support. May 2019. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjhmrrnsVKJAX4BNsEHXPCETIQFn_oECBgQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.ilo.org%2Fmedia%2F409371%2Fdownload&usg=AOvVaw3WhSsWkWdv4I4BsLLkoAOg&opi=89978449

Фінансовий внесок ЄС у програми розвитку МОП є найбільшим серед донорів, склавши 281,5 мільйона доларів США у період 2012-2018 років. Ці кошти спрямовуються на реалізацію глобальних та національних проектів у географічних та тематичних сферах, важливих для ЄС (рис. 2).

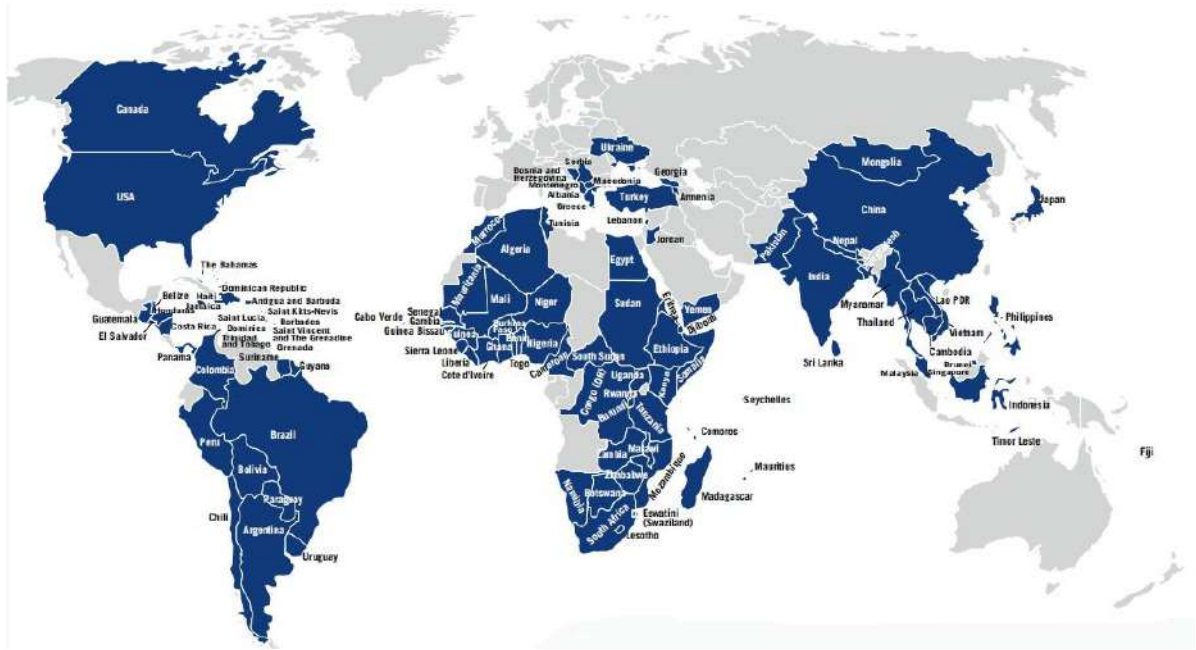

Рис. 2 “Країни, на які поширюється співпраця МОП та ЄС”

Джерело: *The European Union ILO Cooperation. ILO: Department of Partnership and Field Support. May 2019. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjhmrrnsvKJAX4BNsEHXPCETIQFnoECBgQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.ilo.org%2Fmedia%2F409371%2Fdownload&usg=AOvVaw3WhSsWkWdv4I4BsLLkoAOg&opi=89978449>*

Особлива увага приділяється просуванню гендерної рівності. В рамках ініціативи EU-UN Spotlight ⁸⁴ реалізуються проекти із захисту прав жінок-мігрантів, які працюють як домашня прислуга в регіоні АСЕАН. Спільно з ООН-Жінки впроваджуються програми економічного розширення можливостей жінок у країнах G7 та шести країнах Латинської Америки.

Важливим напрямком співпраці є забезпечення гідної праці в глобальних ланцюгах поставок. З 2018 року ЄС та МОП спільно працюють

⁸⁴ Spotlight Initiative: офіційний веб-сайт Ініціативи “Промінь світла”. URL: <https://www.spotlightinitiative.org>

над подоланням дитячої та примусової праці в ланцюгах створення вартості бавовни, текстилю та одягу в Буркіна-Фасо, Малі та Пакистані. Також підтримується Фонд Vision Zero, спрямований на запобігання нещасним випадкам на виробництві.

Значна увага приділяється питанням трудової міграції та справедливого найму. Ініціатива справедливого найму спрямована на просування чесних бізнес-практик та вдосконалення законодавства. У регіоні IGAD підтримуються можливості для регульованої трудової мобільності. В Ефіопії покращується управління трудовою міграцією та надається допомога в реінтеграції. У Туреччині підтримується економічна та соціальна стійкість сирійських біженців.

ЄС також підтримує роботу МОП щодо застосування фундаментальних конвенцій у країнах-партнерах, включаючи підвищення обізнаності та розбудову потенціалу національних адміністрацій, представників роботодавців та працівників. Особлива увага приділяється боротьбі з дискримінацією маргіналізованих груп, зокрема через покращення розвитку та соціальної інклюзії корінних народів у контексті Порядку денного 2030.

Щорічні зустрічі високого рівня між ЄК та МОП забезпечують обмін знаннями та просування політичного діалогу щодо пріоритетів розвитку. Аналітична робота щодо довгострокових змін у світі праці підтримує інклюзивне зростання та соціальну конвергенцію між державами-членами ЄС, що знаходить відображення в ініціативі МОП щодо майбутнього праці та Європейському стовпі соціальних прав.

Участь Євросоюзу у роботі цих та інших міжнародних організацій дозволяє йому відігравати ключову роль у формуванні глобальної порядку денного з питань океанів та морів. Завдяки такій координації дій на глобальному рівні ЄС здатен значно підвищувати ефективність власної морської політики, посилювати її узгодженість та вплив.

Водночас міжнародна співпраця дає Євросоюзу можливість поширювати свої цінності, норми та стандарти у сфері охорони

навколишнього середовища, морської безпеки та сталого використання ресурсів світового океану. Це сприяє зміцненню авторитету ЄС на міжнародній арені як провідного гравця у морській політиці.

Можемо підсумувати, що морська політика ЄС реалізується через розгалужену мережу спеціалізованих агентств та інституцій, кожна з яких має чітко визначені повноваження та сфери відповідальності. Центральну роль відіграє Генеральний директорат з морських справ та рибальства (DG MARE) Європейської Комісії, який відповідає за формування та реалізацію Інтегрованої морської політики ЄС, координацію Спільної рибної політики та забезпечення сталого використання морських ресурсів.

Ключовими спеціалізованими агентствами є: Європейське агентство з морської безпеки (EMSA), що забезпечує технічну підтримку у сфері морської безпеки та запобігання забрудненню; Європейське агентство контролю за рибальством (EFCA), яке координує інспекційну діяльність у рибальській галузі; Європейське оборонне агентство (EDA), що розвиває військово-морські спроможності; Об'єднаний дослідницький центр (JRC), який забезпечує наукову підтримку; та Європейське агентство з навколишнього середовища (EEA), що здійснює моніторинг стану морського середовища.

У міжнародному вимірі ЄС активно взаємодіє з провідними організаціями, зокрема установами системи ООН - ЮНЕП, ФАО, ІМО та МОП. Така співпраця дозволяє координувати зусилля на глобальному рівні щодо захисту морського середовища, забезпечення сталого рибальства, підвищення безпеки мореплавства та покращення умов праці моряків.

Ефективність морської політики ЄС значною мірою залежить від злагодженої роботи всіх цих інституцій та їхньої здатності координувати свої дії як між собою, так і з національними органами країн-членів. В умовах зростаючих викликів, пов'язаних зі зміною клімату, забрудненням морів та надмірною експлуатацією морських ресурсів, роль європейських агентств та

інституцій у забезпеченні сталого управління морським середовищем стає все більш важливою.

Подальший розвиток інституційної структури морської політики ЄС має бути спрямований на посилення координації між різними агентствами, покращення обміну інформацією та даними, а також забезпечення більш ефективного реагування на нові виклики та загрози у морській сфері. Це вимагатиме не лише технічного та організаційного вдосконалення існуючих механізмів співпраці, але й політичної волі до поглиблення інтеграції у сфері морської політики.

РОЗДІЛ 4

ПРЕЦЕДЕНТНА ПРАКТИКА СУДУ ЄСЩОДО МОРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

4.1 Практика Суду ЄС у сфері запобігання забрудненню морського середовища

Установчі договори ЄС прямо не закріплюють обов'язковість попередніх рішення Європейського суду правосуддя (Суду ЄС), проте практика демонструє прецедентний характер його рішень. Судова правотворчість Суду ЄС має особливості порівняно з "класичним" прецедентним правом - судді не можуть відходити від попередніх правових позицій без вагомих причин. Як зазначають дослідники, будь-яке застосування норм передбачає їх тлумачення, що означає вдосконалення та конкретизацію права.

Суд ЄС виступає не лише як судовий орган, але і як правотворець, особливо при здійсненні телеологічного та систематичного тлумачення установчих договорів. На думку С. Шевчука, важко провести розрізнення між суддями та законодавцем, оскільки судове тлумачення неминуче означає вдосконалення правових норм⁸⁵.

Як ми уже зазначали у минулих розділах, ЄС та його держави-члени є учасниками численних міжнародних угод у сфері охорони морського середовища від забруднення. Ключовими документами є Гельсінська конвенція про захист морського середовища району Балтійського моря 1992 року, схвалена Рішенням Ради 94/157/ЄС, Конвенція ОСПАР про запобігання забрудненню морського середовища Північно-східної Атлантики, Барселонська конвенція про охорону Середземного моря від забруднення та її Протокол щодо охорони від забруднення з наземних джерел. Особлива роль

⁸⁵ Шевчук С. Судовий прецедент у праві ЄС. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 6. С. 78-85.

ЄС у захисті морського середовища Балтійського моря обумовлена тим, що Союз виступає самостійним учасником Гельсінської конвенції 1992 року.

Як показує практика Суду ЄС, міжнародні угоди можуть мати пряму дію в правопорядку ЄС. У своїй фундаментальній справі щодо забруднення акваторії Середземного моря шкідливими викидами з боку енергетичної компанії, Суд Європейського Союзу прийняв принципове рішення стосовно юридичної сили Барселонської конвенції про охорону морського середовища Середземного моря 1976 року та протоколів до неї. Суд встановив прецедент, визнавши пряму дію цих міжнародних документів у правовій системі ЄС ⁸⁶.

Ключове значення у цій справі мали положення статей 6 і 7 Додатку II до Барселонської конвенції ⁸⁷, які встановлюють чіткі зобов'язання для держав-учасниць. Зокрема, ці норми вимагають від держав розробити спеціальні критерії, які повинні застосовуватися під час процедури видачі дозволів на мінімальний викид шкідливих речовин в акваторію Середземного моря. Проте, всупереч цим вимогам, відповідні критерії не були розроблені на національному рівні.

Саме відсутність імплементації цих положень у національне законодавство спонукала Суд ЄС до прийняття важливого правового висновку щодо можливості прямої дії норм Конвенції. При цьому Суд особливо наголосив, що Барселонська конвенція та протоколи до неї є невід'ємною частиною правової системи Європейського Союзу, незважаючи на те, що формальна процедура їх імплементації на рівні ЄС на той момент не була завершена.

Це рішення мало далекосяжні наслідки для правозастосовної практики, оскільки воно відкрило можливість як для Європейської Комісії, так і для громадян держав-членів ЄС подавати скарги щодо порушення положень змішаних регіональних угод безпосередньо до відповідних судових інстанцій.

⁸⁶Case C-213/03, L'Étang de Berrev Électricité de France [2004] ECR I-07357. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62003CJ0213>

⁸⁷ Convention on the protection of the Mediterranean Sea against pollution (Barcelona Convention). 1976. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A21976A0216%2801%29>

Це судове рішення стало важливим кроком у розвитку європейського екологічного права та зміцненні системи охорони морського середовища, підтвердивши пріоритетність міжнародних екологічних зобов'язань та забезпечивши їх ефективну реалізацію через механізми прямої дії норм міжнародного права в правовій системі Європейського Союзу.

Особливу увагу привертає справа MOX Plant cases щодо заводу змішаного оксидного палива компанії British Nuclear Fuel plc у Селлафілді (Великобританія), розташованому на узбережжі Ірландського моря в 112 км від Ірландії. Ірландія виступила проти проекту через потенційні ризики радіоактивного забруднення при транспортуванні небезпечних матеріалів. Спір опинився на перетині трьох міжнародно-правових режимів: Конвенції ООН з морського права (частина XII), Конвенції ОСПАР та права ЄС у сфері охорони довкілля.

У 2001 році Ірландія ініціювала паралельні провадження в Міжнародному трибуналі з морського права та Постійній палаті третейського суду. У відповідь Європейська комісія подала позов проти Ірландії до Суду ЄС, вказуючи на порушення ст. 292 Договору про ЄС, яка зобов'язує держави-члени вирішувати спори щодо тлумачення або застосування права ЄС виключно через механізми, передбачені установчими договорами.

МТМП у своєму Наказі підкреслив фундаментальний характер обов'язку співпраці у сфері запобігання забрудненню морського середовища та зобов'язав сторони розпочати консультації щодо обміну інформацією про екологічні наслідки діяльності заводу MOX, контролю ризиків та розробки превентивних заходів⁸⁸. Однак подальше провадження було призупинене з огляду на паралельний розгляд справи в Суді ЄС.

У знаковому рішенні у справі "Єврокомісія проти Ірландії" Суд ЄС чітко встановив свою виключну юрисдикцію з питань застосування та

⁸⁸International Tribunal for the Law of the Sea. Order for The Prescription Of Provisional Measures Under Article 290, Paragraph 5, Of The United Nations Convention On The Law Of The Sea. The Mox Plant Case (Ireland v. United Kingdom). 13 November 2001. URL: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_10/published/C10-O-13_nov_01.pdf

тлумачення права ЄС, включаючи ті норми міжнародного права, які були інкорпоровані до правопорядку Союзу. Суд підтвердив, що питання оцінки впливу на довкілля та запобігання забрудненню регулюються відповідними директивами ЄС (85/337, 93/75, 90/313), а тому входять до сфери його виключної компетенції⁸⁹.

Суд ЄС сформулював важливий прецедент, згідно з яким міжнародні угоди не можуть впливати на його виключну юрисдикцію вирішувати спори між державами-членами, якщо такі спори пов'язані із застосуванням права ЄС⁹⁰.

Як зазначають дослідники проблем взаємодії органів міжнародного правосуддя, конфлікт юрисдикцій виникає в ситуаціях, коли тотожні спори передаються на розгляд різних судових інституцій, юрисдикція жодної з яких первісно не має виключного характеру.

У цьому контексті рішення по справі C-459/03 "Єврокомісія проти Ірландії" має фундаментальне прецедентне значення, оскільки чітко встановлює виключну юрисдикцію Суду ЄС щодо застосування та тлумачення не лише власне права ЄС, але й імplementованих до нього норм міжнародного права.

4.2 Практика Суду ЄС у сфері охорони рибних ресурсів

Захист та раціональне використання рибних ресурсів традиційно є одним із пріоритетних напрямків Спільної рибальської політики Європейського Союзу. Суд ЄС відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективного застосування законодавства ЄС у цій сфері, формуючи через свої рішення єдині підходи до тлумачення та застосування норм права ЄС щодо охорони рибних ресурсів.

Правові позиції Суду ЄС мають прецедентний характер та визначають розвиток як законодавства ЄС, так і національного законодавства держав-

⁸⁹Case C-459/03 *Commission v Ireland*. [2006]. ECLI:EU:C:2006:345. URL: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf>

⁹⁰ Бойко, І.С. (2018). Прецедентна практика Суду ЄС та проблема запобігання забрудненню морського середовища. *Lex Portus*, 2018. № 2, С. 31-40. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.2.2018.4>

членів. Правову основу рибальської політики ЄС складають статті 38-44 Договору про функціонування ЄС, які визначають цілі та принципи Спільної рибальської політики.

Базовим актом вторинного законодавства є Регламент №1380/2013 про Спільну рибальську політику, який встановлює рамкові правила щодо збереження морських біологічних ресурсів та управління рибальством. Система охорони рибних ресурсів базується на встановленні загального допустимого улову (ТАС) та розподілі національних квот між державами-членами. Важливим елементом правового регулювання є також технічні заходи щодо збереження ресурсів, які визначаються Регламентом 2019/1241. Він встановлює вимоги до знарядь лову, закриття певних районів для промислу, мінімальні розміри вилову тощо.

Аналіз практики Суду ЄС демонструє декілька ключових напрямків його правових позицій щодо захисту рибних ресурсів. У справі *Commission v United Kingdom* (C-140/00) Суд детально розглянув питання невиконання Великобританією зобов'язань щодо контролю за дотриманням квот на вилов риби протягом 1991-1996 років. Комісія надала детальні статистичні дані, які демонстрували систематичне перевищення квот: сім випадків у 1991 році загальним обсягом 9222 тонни, чотири випадки у 1992 році обсягом 1486 тонн, шість випадків у 1993 році обсягом 4404 тонни, три випадки у 1994 році обсягом 5009 тонн, шість випадків у 1995 році обсягом 424 тонни та п'ять випадків у 1996 році обсягом 971 тонна. Велика Британія не заперечувала 23 випадки значного перевищення квот з 31 зафіксованого випадку. Суд встановив, що держава-член повинна вживати всіх необхідних заходів для запобігання перевищенню квот, включаючи своєчасне закриття промислу та застосування санкцій до порушників. При цьому держава не може посилатися на практичні труднощі для виправдання невиконання цих

зобов'язань. Суд також вказав, що сам масштаб і повторюваність порушень свідчать про відсутність належної системи контролю ⁹¹.

У справі *Kvitsjøen v Commission* (T-46/00) норвезьке риболовне судно оскаржувало рішення Комісії про відкликання ліцензії на промисел через використання заборонених знарядь лову. Під час перевірки 7 жовтня 1999 року було виявлено використання сіток з розміром вічка 47 мм та 45 мм замість дозволених 100 мм. Крім того, улов складався переважно з камбали (3640 кг) та морського язика (4288 кг), що могло свідчити про цілеспрямований вилов цих видів. Суд підтвердив право Комісії застосовувати санкції у вигляді відкликання ліцензії, але наголосив на необхідності дотримання принципу пропорційності. Було проаналізовано серйозність порушення (використання заборонених знарядь лову визнано серйозним порушенням правил рибальства), отриману економічну вигоду (збільшення улову через використання дрібної сітки) та вплив на ресурси (загроза для відновлення запасів донних видів риби). Суд також встановив, що при застосуванні санкцій повинні дотримуватися процедурні права операторів, зокрема право бути заслуханим та надати пояснення. Водночас Суд відхилив аргументи заявника про те, що конфіскація улову вже була достатньою санкцією ⁹².

У справі *Parliament v Council* (C-259/21) Європейський Парламент оскаржував включення технічних заходів з охорони рибних ресурсів до щорічного регламенту Ради про встановлення риболовних можливостей. Парламент вважав, що такі заходи мають прийматися через звичайну законодавчу процедуру або делеговані акти Комісії. Суд провів детальний аналіз розмежування повноважень на основі статті 43 ДФЄС. Було встановлено, що частина 3 цієї статті надає Раді право приймати заходи щодо встановлення та розподілу риболовних можливостей. Це право може

⁹¹ Case C-140/00 *Commission v United Kingdom*. [2002] ECR I-10379. URL: https://www.stradalex.eu/en/se_src_publ_jur_eur_c_just/document/cjeu2002_C-140_00_57

⁹² Case T-46/00 *Kvitsjøen v Commission*, [2001] ECR II-03713. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62000TJ0046>

включати і прийняття супутніх технічних заходів, якщо вони безпосередньо пов'язані з реалізацією квот. При цьому Суд підкреслив тимчасовий характер таких заходів - вони мають діяти до прийняття постійних заходів у встановленому порядку. В даній справі технічні заходи в регламенті Ради були спрямовані на зменшення прилову тріски та мерланга при промислі інших видів і тому були визнані допустимими ⁹³.

На основі проведеного дослідження практики Суду ЄС щодо захисту рибних ресурсів можна виділити декілька принципових правових позицій, які сформували цілісний підхід до вирішення питань у цій сфері. Перш за все, Суд розробив чітку систему оцінювання ефективності національних механізмів контролю за рибальством, де систематичні випадки перевищення квот трактуються як беззаперечне свідчення неналежного виконання державою-членом своїх контрольних функцій. При цьому Суд категорично відкидає можливість виправдання таких порушень посиланнями на технічні складнощі чи організаційні проблеми з боку національних органів. У питаннях застосування санкцій за порушення правил рибальства Суд наголошує на необхідності дотримання збалансованого підходу - санкції повинні бути достатньо суворими для ефективного покарання та запобігання новим порушенням, але водночас відповідати принципу пропорційності. При визначенні санкцій мають враховуватися такі фактори як серйозність порушення, отримана порушником економічна вигода та масштаб негативного впливу на стан рибних ресурсів, при цьому обов'язковим є дотримання процесуальних прав операторів. Важливим здобутком практики Суду стало визнання можливості застосування гнучкого підходу до прийняття технічних заходів з охорони рибних ресурсів, які можуть запроваджуватися як через базове законодавство та делеговані акти, так і через тимчасові заходи Ради при встановленні квот, за умови наявності прямого зв'язку між такими технічними заходами та реалізацією риболовних можливостей. Загалом

⁹³ Case C-259/21 Parliament v Council [2022] ECLI:EU:C:2022:917. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62021CJ0259>

аналіз практики Суду ЄС свідчить про послідовне утвердження пріоритету завдань збереження рибних ресурсів над економічними інтересами операторів ринку, хоча при цьому Суд наполягає на обов'язковому дотриманні процедурних гарантій та принципу пропорційності при застосуванні будь-яких обмежувальних заходів у цій сфері.

Таким чином, Суд ЄС відіграє ключову роль у формуванні та розвитку морської політики ЄС через тлумачення та застосування як первинного і вторинного права ЄС, так і міжнародних угод у цій сфері. Хоча установчі договори прямо не закріплюють обов'язковість попередніх рішень Суду ЄС, його практика має фактично прецедентний характер, що проявляється через неможливість відходу від попередніх правових позицій без вагомих підстав.

У сфері запобігання забрудненню морського середовища Суд ЄС сформував важливі правові позиції щодо прямої дії міжнародних екологічних угод у правопорядку ЄС. Зокрема, у справі *L'Etang de Berre* було визнано пряму дію Барселонської конвенції та її протоколів, що дозволило забезпечити ефективну реалізацію міжнародних зобов'язань щодо захисту морського середовища. У справі *MOX Plant* Суд встановив свою виключну юрисдикцію щодо спорів між державами-членами, які стосуються застосування норм міжнародного права, інкорпорованих до права ЄС.

У сфері охорони рибних ресурсів практика Суду ЄС базується на пріоритеті цілей збереження ресурсів над економічними інтересами, проте із дотриманням принципу пропорційності. Суд розробив чіткі критерії оцінки ефективності національних систем контролю та встановив, що систематичні порушення квот свідчать про неналежне виконання державою-членом своїх зобов'язань (справа *Commission v United Kingdom*). При застосуванні санкцій має забезпечуватися баланс між їх ефективністю та пропорційністю, з урахуванням серйозності порушення та його впливу на ресурси (справа *Kvitsjøen*).

Суд також визнав можливість гнучкого підходу до прийняття технічних заходів з охорони рибних ресурсів - як через базове законодавство та

делеговані акти, так і через тимчасові заходи Ради при встановленні квот (справа *Parliament v Council*).

Загалом практика Суду ЄС демонструє комплексний підхід до захисту морського середовища та рибних ресурсів, забезпечуючи ефективне застосування як права ЄС, так і міжнародних зобов'язань у цій сфері. При цьому Суд послідовно дотримується принципів верховенства права ЄС, прямої дії міжнародних угод, пропорційності та процесуальних гарантій при застосуванні обмежувальних заходів.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Морська політика ЄС є інтегрованою, міждисциплінарною та орієнтованою на сталий розвиток стратегією управління морськими ресурсами та просторами. Вона охоплює широкий спектр секторів - від рибальства та аквакультури до морського транспорту, портової інфраструктури, відновлюваної енергетики, безпеки на морі та охорони навколишнього середовища. Ключовими ознаками сучасної морської політики ЄС є інтегрований підхід, орієнтація на сталий розвиток, міждисциплінарність та координація дій держав-членів у рамках єдиного управління. Її цілі полягають у забезпеченні економічного зростання приморських регіонів, захисті морських екосистем, підтримці інновацій та технологічного розвитку, посиленні безпеки на морі та участі в глобальному управлінні океанами.

2. Історичний розвиток морської політики ЄС пройшов кілька етапів: від перших галузевих ініціатив у сфері рибальства та контролю забруднення до формування інтегрованої стратегії в 2000-х роках. Ключовими віхами стали прийняття Спільної рибальської політики в 1970-х, запуск концепції інтегрованої морської політики в 2007, прийняття Рамкової директиви про морську стратегію в 2008. Новий імпульс розвитку морської політики надало прийняття Лімської декларації в 2017 та оновленої Стратегії морської безпеки ЄС у 2023 році. На сучасному етапі чітко простежується тенденція до посилення інтегрованого підходу, збалансування економічних, соціальних та екологічних цілей, розширення участі ЄС у глобальному морському врядуванні.

3. Правове регулювання морської політики ЄС характеризується комплексним підходом та поєднанням норм первинного, вторинного та міжнародного права. Ключові положення щодо компетенції ЄС у морській сфері, цілей та інструментів морської політики закріплені в установчих договорах - Договорі про ЄС та Договорі про функціонування ЄС. Особливе

значення мають норми ДФЄС щодо спільної рибальської політики (ст. 38-44), морського транспорту (ст. 90-100), охорони навколишнього середовища (ст. 191-193) та енергетики (ст. 194). На рівні вторинного права діє низка директив і регламентів, що регулюють окремі аспекти морської діяльності, зокрема Рамкова директива про морську стратегію 2008/56/ЄС, Директива про морське просторове планування 2014/89/ЄС, регламенти щодо Спільної рибальської політики. ЄС також є учасником ключових міжнародних угод у морській сфері, зокрема Конвенції ООН з морського права 1982р., Конвенції MARPOL 73/78, Конвенції SOLAS 74/88 та ін. У цілому правова база ЄС забезпечує системне і всеохоплююче регулювання різних аспектів морської діяльності на основі принципів сталого розвитку та інтегрованого управління.

4. Інституційний механізм реалізації морської політики ЄС передбачає чіткий розподіл повноважень між профільними агентствами та активну міжвідомчу співпрацю. Ключову координуючу роль відіграє Генеральний директорат з морських справ та рибальства Європейської Комісії (DG MARE). Спеціалізовані агентства, зокрема Європейське агентство з морської безпеки (EMSA), Європейське агентство контролю за рибальством (EFCA), Європейське оборонне агентство (EDA), Об'єднаний дослідницький центр (JRC), забезпечують імплементацію морської політики у відповідних сферах. Важливим є співробітництво ЄС з міжнародними організаціями, зокрема установами ООН - ІМО, ФАО, ЮНЕП, МОП. Ефективність інституційного механізму залежить від налагодженої координації дій на рівні ЄС та узгодженості з політикою держав-членів. Перспективи вдосконалення передбачають посилення міжвідомчої співпраці, покращення обміну даними, оперативне реагування на нові виклики.

5. Взаємодія ЄС з міжнародними організаціями є необхідною передумовою ефективної морської політики в умовах глобалізації. Співпраця відбувається як на рівні глобальних інституцій системи ООН (ІМО, ФАО, ЮНЕП), так і в рамках регіональних maritime regimes (конвенції ОСПАР,

HELCOM). ЄС послідовно підтримує зусилля ІМО щодо забезпечення безпеки судноплавства та запобігання забрудненню, реалізує Цілі сталого розвитку ООН у морському вимірі. Союз є драйвером посилення вимог екологічної безпеки судноплавства (зокрема, Полярний кодекс ІМО), впровадження стандартів сталого рибальства (Кодекс ведення відповідального рибальства ФАО). ЄС активно долучається до зусиль щодо збереження біорізноманіття Світового океану (у рамках Конвенції про біологічне різноманіття), розробки угоди про збереження морського біорізноманіття поза межами національної юрисдикції (Міжнародний *legally binding instrument* щодо BBNJ). В рамках регіональних конвенцій ЄС сприяє розробці планів дій та програм щодо комплексного управління відповідними морськими басейнами.

6. Прецедентна практика Суду ЄС відіграє важливу роль у розвитку та реалізації морської політики ЄС. Суд забезпечує послідовне тлумачення норм права ЄС та міжнародних угод у світлі цілей установчих договорів. У сфері захисту морського середовища прецедентна практика утворює принцип прямої дії міжнародних природоохоронних угод в правопорядку ЄС (справа *L'Etang de Berre* щодо Барселонської конвенції). Також Суд послідовно обстоює виключну юрисдикцію у спрах між державами-членами щодо тлумачення відповідних норм міжнародного права (справа *MOX Plant*). У питаннях охорони рибних ресурсів практика Суду ЄС відображає пріоритет цілей збереження над економічними інтересами, проте з дотриманням принципу пропорційності (справи *Commission v UK, Kvitsjøen*). Суд ЄС підтримує гнучкі підходи до прийняття технічних заходів охорони рибних ресурсів – як через акти базового законодавства і делеговані акти Комісії, так і через термінові заходи Ради при встановленні квот (справа *Parliament v Council*). Прецедентна практика Суду ЄС сприяє утвердженню комплексного підходу до захисту морського середовища та рибних ресурсів, що поєднує цілі сталого розвитку, застосування принципу перестороги, дотримання міжнародних зобов'язань та процесуальних гарантій.

Підсумовуючи, можна констатувати, що морська політика ЄС демонструє успішний приклад комплексного та інтегрованого управління морськими справами на основі принципів сталого розвитку та екосистемного підходу. Правові та інституційні механізми ЄС забезпечують узгоджене регулювання різних аспектів морської діяльності та ефективну координацію дій на регіональному та глобальному рівнях. Стратегія "Синя економіка" сприяє інноваційному розвитку приморських громад при збереженні морських екосистем. Морська політика ЄС пройшла тривалий шлях розвитку від окремих галузевих ініціатив до комплексної та всеохоплюючої стратегії. Ключові етапи включають створення Спільної рибальської політики у 1970-х, прийняття Декларації про інтегровану морську політику у 2007, та представлення оновленої Стратегії морської безпеки у 2023.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бермас А. Право користування морем за законодавством Європейського Союзу та за міжнародним морським правом. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 367-372. (дата звернення: 15.11.2024)
2. Бойко, І.С. Прецедентна практика Суду ЄС та проблема запобігання забрудненню морського середовища. *Lex Portus*, 2018. № 2, С. 31-40. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.2.2018.4> (дата звернення: 15.11.2024)
3. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/883 від 17 квітня 2019 року про портове приймальне обладнання для здавання відходів із суден, про внесення змін до Директиви 2010/65/ЄС та про скасування Директиви 2000/59/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_015-19#Text (дата звернення: 15.11.2024)
4. Конвенція ООН з морського права. Монтего-Бей. 1982. URL: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_r.pdf (дата звернення: 15.11.2024)
5. Конвенція про захист морського середовища району Балтійського моря 1992 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU92K06U> (дата звернення: 15.11.2024)
6. Паризька угода про зміну клімату. Париж. 2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61#Text (дата звернення: 15.11.2024)
7. Шевчук С. Судовий прецедент у праві ЄС. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 6. С. 78-85. (дата звернення: 15.11.2024)
8. Action needed to deliver on the potential of ocean energy in European seas and oceans by 2020 and beyond : communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions and impact assessment synopsis. 2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52014DC0008> (дата звернення: 15.11.2024)

9. An Integrated Maritime Policy for the European Union: Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. Brussels, 10.10.2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0575> (дата звернення: 15.11.2024)

10. Bernhard Friess, Marie Grémaud-Colombier. Policy outlook: Recent evolutions of maritime spatial planning in the European Union. Marine Policy. 2021. Volume 132. P. 103428. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0308597X18304652> (дата звернення: 15.11.2024)

11. Blue Growth: opportunities for marine and maritime sustainable growth. Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. Brussels, 13.9.2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0494:FIN:EN:PDF> (дата звернення: 15.11.2024)

12. Breuer M. E. G., Twisk D. D.. Integrated maritime policy of the European Union. Official web-site of European Parliament. 2024. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/121/integrated-maritime-policy-of-the-european-union> (дата звернення: 15.11.2024)

13. Carpenter, A European Maritime Safety Agency Activities in the Mediterranean Sea. In: Carpenter, A and Kostianoy, AG, (eds.) Oil Pollution in the Mediterranean Sea: Part I The International Context. The Handbook of Environmental Chemistry, 2018. Vol. 83 . P. 191-213. URL: <https://eprints.whiterose.ac.uk/141841/> (дата звернення: 15.11.2024)

14. Case C-140/00 Commission v United Kingdom. [2002] ECR I-10379. URL: https://www.stradalex.eu/en/se_src_publ_jur_eur_c_just/document/cjeu2002_C-140_00_57 (дата звернення: 15.11.2024)

15. Case C-213/03, *L'Etang de Berre v Électricité de France* [2004] ECR I-07357. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62003CJ0213> (дата звернення: 15.11.2024)
16. Case C-459/03 *Commission v Ireland*. [2006]. ECLI:EU:C:2006:345. URL: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf> (дата звернення: 15.11.2024)
17. Case C-259/21 *Parliament v Council* [2022] ECLI:EU:C:2022:917. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62021CJ0259> (дата звернення: 15.11.2024)
18. Case T-46/00 *Kvitsjøen v Commission*, [2001] ECR II-03713. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62000TJ0046> (дата звернення: 15.11.2024)
19. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Offshore Wind Energy: Action needed to deliver on the Energy Policy Objectives for 2020 and beyond. Brussels, 13.11.2008. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:52008DC0768> (дата звернення: 15.11.2024)
20. Convention on Biological Diversity. Rio de Janeiro. 22 May 1992. URL: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> (дата звернення: 15.11.2024)
21. Convention for the protection of the marine environment of the North-East Atlantic (OSPAR Convention). 1992. URL: https://www.ospar.org/site/assets/files/1290/ospar_convention.pdf (дата звернення: 15.11.2024)
22. Convention on the protection of the Mediterranean Sea against pollution (Barcelona Convention). 1976. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A21976A0216%2801%29> (дата звернення: 15.11.2024)
23. Council Directive 92 /43 /EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992L0043> (дата звернення: 15.11.2024)

24. Directive 2000/59/EC of the European Parliament and of the Council of 27 November 2000 on port reception facilities for ship-generated waste and cargo residue. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0059> (дата звернення: 15.11.2024)

25. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj> (дата звернення: 15.11.2024)

26. Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0056> (дата звернення: 15.11.2024)

27. Directive 2009/16/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on Port State control. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0016> (дата звернення: 15.11.2024)

28. Directive 2009/45/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 on safety rules and standards for passenger ships. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0045> (дата звернення: 15.11.2024)

29. Directive 2013/30/EU of the European Parliament and of the Council of 12 June 2013 on safety of offshore oil and gas operations and amending Directive 2004/35/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:178:0066:0106:en:PDF> (дата звернення: 15.11.2024)

30. Directive 2014/89/EU of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 establishing a framework for maritime spatial planning. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0089> (дата звернення: 15.11.2024)

31. Directive (EU) 2016/802 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 relating to a reduction in the sulphur content of certain liquid fuels. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0802> (дата звернення: 15.11.2024)

32. EU naval operation against piracy: European Union. European Security and Defence Policy. URL: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede030909factsheetatalanta_/sede030909factsheetatalanta_en.pdf (дата звернення: 15.11.2024)

33. EU sea basins: European Commission Official Website. URL: https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/ocean/sea-basins/eu-sea-basins_en (дата звернення: 15.11.2024)

34. European Commission and UN Environment Programme step up cooperation for a zero-pollution future: 10.12.2021. URL: <https://www.unep.org/technical-highlight/european-commission-and-un-environment-programme-step-cooperation-zero> (дата звернення: 15.11.2024)

35. European Defence Agency co-organises its first large-scale military drone exercise: 01.08.2024. URL: https://ieu-monitoring.com/editorial/european-defence-agency-co-organises-its-first-large-scale-military-drone-exercise/443409?utm_source=ieu-portal (дата звернення: 15.11.2024)

36. European Defence Agency: офіційний веб-сайт Європейського оборонного агенства. URL: <https://eda.europa.eu/> (дата звернення: 15.11.2024)

37. European Environment Agency: офіційний веб-сайт Європейського Союзу. URL: <https://www.eea.europa.eu/en> (дата звернення: 15.11.2024)

38. European Fisheries Control Agency: офіційний веб-сайт Європейського агенства контролю за рибальством. URL: <https://www.efca.europa.eu/en> (дата звернення: 15.11.2024)

39. European Maritime Safety Agency: офіційний веб-сайт Європейського Агенства з безпеки мореплавства. URL: <https://www.emsa.europa.eu/about.html> (дата звернення: 15.11.2024)

40. European Unmanned Maritime Systems (UMS). EDA Fact Sheet. URL: https://eda.europa.eu/docs/documents/factsheet_UMS.pdf (дата звернення: 15.11.2024)
41. Fritz J.S., Hanus J.. The European Integrated Maritime Policy: The next five years. *Marine Policy*. Volume 53, 2015. Pages 1-4. (дата звернення: 15.11.2024)
42. Hermida-Castro, M.J., Hermida-Castro, D., Orosa, J.A., Arias-Bargados, M.A.. European maritime safety agency: current activities and pending tasks. № 10, 2013. P. 51-54.
43. International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS) 1974, URL: [https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-\(SOLAS\),-1974.aspx](https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS),-1974.aspx) (дата звернення: 15.11.2024)
44. International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, London, 2 November 1973, URL: <https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/KnowledgeCentre/ConferencesMeetings/Documents/MARPOL%201973%20-%20Final%20Act%20and%20Convention.pdf> (дата звернення: 15.11.2024)
45. International fisheries relations. Fact Sheets on the European Union: European Parliament official web-site. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/119/international-fisheries-relations#:~:text=The%20EU%20currently%20plays%20an,for%20the%20Eastern%20Central%20Atlantic>. (дата звернення: 15.11.2024)
46. International Tribunal for the Law of the Sea. Order for The Prescription Of Provisional Measures Under Article 290, Paragraph 5, Of The United Nations Convention On The Law Of The Sea. The Mox Plant Case (Ireland v. United Kingdom). 13 November 2001. URL: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_10/published/C10-O-13_nov_01.pdf (дата звернення: 15.11.2024)

47. Joint Research Centre: офіційний веб-сайт Європейської Комісії. URL: https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/joint-research-centre_en (дата звернення: 15.11.2024)
48. Liu N. & Maes F.. The European Union's Role in the Prevention of Vessel-Source Pollution and its Internal Influence. *Journal of International Maritime Law*. 2010. Volume 15. P. 411-422. (дата звернення: 15.11.2024)
49. Long R.. The European Union and Law of the Sea Convention at the Age of 30. *Marine and Coastal Law*. 2012. № 27. P. 711–721. (дата звернення: 15.11.2024)
50. Long R.. The Marine Strategy Framework Directive: A New European Approach to the Regulation of the Marine Environment, Marine Natural Resources and Marine Ecological Services. *Journal of Energy and Natural Resources Law*. Vol. 29. 2011. P. 1-44. (дата звернення: 15.11.2024)
51. Maritime Labour Convention, 2006, as amended (MLC, 2006). URL: https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:91:0::NO::P91_ILO_CODE:C186 (дата звернення: 15.11.2024)
52. Moreira F. C., & Bravo B. M. EU Integrated Maritime Policy and multilevel governance. *Juridical Tribune*. 2019. № 9(3). P. 535-548. , URL: <https://ssrn.com/abstract=4132643> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4132643> (дата звернення: 15.11.2024)
53. Ocean Energy Strategic Roadmap: Building Ocean Energy For Europe. Ocean Energy Forum. 2016. URL: https://maritime-forum.ec.europa.eu/document/download/677a10a2-63c9-49d5-a021-3e9a866bc4bc_en?filename=OceanEnergyForum_Roadmap_Online_Version_08Nov2016.pdf (дата звернення: 15.11.2024)
54. Papastavridis E.. EuNavfor Operation Atalanta Off Somalia: The EU in Unchartered Legal Waters?. *International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 64. 2015. P. 533-568. (дата звернення: 15.11.2024)

55. Protocol relating to the International Convention for the Prevention of Pollution by Ships, London, 1978. URL: <https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/KnowledgeCentre/ConferencesMeetings/Documents/MARPOL%20Protocol%20of%201978.pdf>. (дата звернення: 15.11.2024)

56. Regulation (EC) No 1406/2002 of the European Parliament and of the Council of 27 June 2002 establishing a European Maritime Safety Agency. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002R1406> (дата звернення: 15.11.2024)

57. Regulation (EU) No 1255/2011 of the European Parliament and of the Council of 30 November 2011 establishing a Programme to support the further development of an Integrated Maritime Policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:321:0001:0010:EN:PDF> (дата звернення: 15.11.2024)

58. Regulation (EU) No 1380/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 on the Common Fisheries Policy, amending Council Regulations (EC) No 1954/2003 and (EC) No 1224/2009 and repealing Council Regulations (EC) No 2371/2002 and (EC) No 639/2004 and Council Decision 2004/585/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1380> (дата звернення: 15.11.2024)

59. Spotlight Initiative: офіційний веб-сайт Ініціативи "Промінь світла". URL: <https://www.spotlightinitiative.org> (дата звернення: 15.11.2024)

60. Strategic guidelines for a more sustainable and competitive EU aquaculture for the period 2021 to 2030: Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions. Brussels, 12.5.2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0236> (дата звернення: 15.11.2024)

61. The European Green Deal: On the path to a climate-neutral Europe by 2050. 2019. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en (дата звернення: 15.11.2024)

62. The European Strategy For Marine And Maritime Research. 2008. URL: https://www.cpmr.org/pub/docs/209_en_ppp_strategie_europ_recherche_marine_et_maritime.pdf (дата звернення: 15.11.2024)

63. The European Union. ILO Cooperation. ILO: Department of Partnership and Field Support. May 2019. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjhmrrnsVKJAX4BNsEHXPCETIQFnoECBgQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.ilo.org%2Fmedia%2F409371%2Fdownload&usg=AOvVaw3WhSsWkWdv4I4BsLLkoAOg&opi=89978449> (дата звернення: 15.11.2024)

64. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution 70/1 adopted by the General Assembly on 25 September 2015. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf> (дата звернення: 15.11.2024)

65. Treaty of Lisbon, Amending The Treaty of European Union and The Treaty of Establishing The European Community. 2007. URL: https://publications.europa.eu/resource/cellar/688a7a98-3110-4ffe-a6b3-8972d8445325.0007.01/DOC_19 (дата звернення: 15.11.2024)

66. Treaty on the Functioning of the European Union: Consolidated edition. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT> (дата звернення: 15.11.2024)